

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Ústav pedagogiky a sociálních studií

EVA JANÁKOVÁ

III. ročník – prezenční studium

Obor: Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání a ruská filologie

K PROBLEMATICE BEZDOMOVECTVÍ

(SE ZAMĚŘENÍM NA DĚTI RUSKA)

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jitka Skopalová, Ph.D.

OLOMOUC 2011

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Lanškrouně dne 4. 3. 2011

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé bakalářské práce doc. PhDr. Jitce Skopalové, Ph.D. za cenné připomínky, užitečné rady a čas, který této práci věnovala. Také bych chtěla poděkovat svým rodičům za podporu během studia.

Obsah

Úvod.....	- 6 -
1. Definice bezdomovectví.....	- 8 -
1.1. Bezdomovectví	- 8 -
1.2. Formy bezdomovectví	- 10 -
1.3. Charakter bezdomovectví	- 13 -
1.4. Historie bezdomovectví	- 16 -
1.5. Bezdomovectví v Evropské unii a ve světě	- 18 -
1.6. Shrnutí.....	- 21 -
2. Faktory přispívající k bezdomovectví.....	- 22 -
2.1. Faktory bezdomovectví.....	- 22 -
2.2. Subjektivní příčiny bezdomovectví	- 23 -
2.3. Objektivní příčiny bezdomovectví.....	- 24 -
2.4. Rozdíly příčin bezdomovectví mužů, žen a dětí.....	- 25 -
2.4.1 Příčiny bezdomovectví mužů.....	- 26 -
2.4.2 Příčiny bezdomovectví žen.....	- 27 -
2.4.3 Příčiny bezdomovectví dětí	- 28 -
2.5. Shrnutí.....	- 30 -
3. Společnost v Rusku.....	- 31 -
3.1. Ohlédnutí do historie.....	- 31 -
3.2. Obyvatelstvo Ruska	- 33 -
3.3. Shrnutí.....	- 35 -
4. Bezprizorné děti v Rusku.....	- 36 -
4.1. Příčiny bezprizornosti dětí	- 36 -
4.2. Současná situace	- 39 -
4.3. Historie bezprizornosti v Rusku.....	- 43 -
4.4. Shrnutí.....	- 44 -

Závěr..... - 45 -

Prameny a literatura..... - 47 -

Elektronické zdroje..... - 50 -

Úvod

Téma bezdomovectví je z hlediska společnosti velmi závažným tématem, přestože se o něm spíše nemluví. Z televizních novin slycháváme o bezdomovcích především v zimě, kdy tito lidé umrzají. Mezi lidmi samotnými se však o uvedeném tématu moc nehovoří, na ulicích se každý snaží vyhnout kontaktu, a tak bezdomovce raději přehlízíme. Závažnost problému se skrývá právě v jeho utajenosti. Ne všichni bezdomovci ukazují svůj zevnějšek, nebo žebrají o peníze. Abychom vyvrátili myšlenku, že bezdomovci jsou na ulici z vlastní vůle, je nutné, aby byl tento problém prozkoumán systematicky. Vůbec poprvé v historii letos proběhne v rámci sčítání lidu i sčítání bezdomovců. Statisticy předpokládají, že se dozvedí něco více o počtu, rozdílech mezi městy nebo vzdělání těchto lidí. Sčítat se však budou většinou jenom lidé v nízko-prahových centrech, kam se bezdomovci chodí umýt a najíst. Očekává se, že sčítací komisaři osloví i lidi na ulici, rozhodně to však není jejich povinnost.

Téma bezdomovectví, jak už bylo řečeno, je velice závažným společenským tématem, o kterém, podle mého názoru, nebylo dosud napsáno dostatek knih, které by tematiku odborně prozkoumaly, a to nejen pro veřejnost, která má většinou mylné představy o bezdomovcích, ale i pro potřeby sociální politiky. Vzhledem k mému studijnímu oboru jsem se zaměřila i na dětské bezdomovce v Rusku, čemuž jsem se však mohla věnovat jen okrajově, vzhledem k nedostatku informací.

Cílem bakalářské práce je nejen objasnit bezdomovectví, ale především poukázat na dětské bezdomovectví, které je rozšířené po celém světě. Zaměřila jsem se na Rusko, jehož jazyk studuji. Problém v podobě dětí ulice, kterému Rusko čelí, je u nás neznámý, navzdory tomu, že Rusko má svoji evropskou část a společné dějiny s Českou republikou. V současné době se zdá být bezprizornost neřešitelná, stejně tak jako v ostatních rozvojových zemích světa, kde není dostatek financí. Právě u dětí je problematika nejzávažnější. Vždyť děti jsou budoucnost národa, a pokud žijí na ulici, nepoznají rodinu, která je základem státu, nedostane se jim ani základní vzdělání, jak se z nich mohou stát lidé, kteří budou přínosem pro svůj národ?

V bakalářské práci jsem se snažila vysvětlit bezdomovectví, tak aby mohl být materiál použit při výuce, a to v rámci mého oboru. Dnešní svět je plný „nástrah“, které pokud děti nepřekonají, mohou se stát bezdomovci. Proto je potřeba

děti připravovat na život již ve škole, zároveň je seznámit s problematikou, tak aby nepřehlíželi bezdomovce s „ohrnutým nosem“, ale aby se snažili o pohled na příčiny jejich stylu života. Je potřeba pomáhat bezdomovcům se začleněním do běžného života a zajistit takové podmínky pro rodiny, aby děti nezůstaly na ulicích.

Bakalářská práce má 4 kapitoly, které jsem dále rozdělila. V první kapitole s názvem Definice bezdomovectví jsem se zaměřila na bezdomovectví obecně, dále pak na formy, charakter, historii ale také na bezdomovectví v Evropské unii a ve světě. Druhá kapitola je věnována faktorům bezdomovectví, které jsou rozděleny na subjektivní a objektivní. V další podkapitole jsem se zaměřila na rozdíly příčin mužů, žen a dětí, kterým jsou věnovány samostatné subkapitoly a u dětských příčin bezdomovectví dále pak situaci ve světě. Počínaje třetí kapitolou jsem se zaměřila na situaci v Rusku, považovala jsem však za nutné, uvést širší historické i demografické souvislosti, proto se v této kapitole zabývám společností v Rusku, a to v první části se věnuji historii a v druhé obyvatelstvu. Čtvrtá kapitola je zaměřena na bezprizorné děti, a to na příčiny jejich situace, současnou situaci a historii bezprizornosti. Kvůli nedostatku podkladů, jsem při psaní práce vycházela především z ruských internetových zdrojů, které jsem přeložila.

Pro tvorbu své práce jsem použila metodu studia dokumentů, tedy sekundární analýzu dat. Pracovala jsem se statistikami, tedy s úředními dokumenty, které vznikly se záměrem shromáždit určitý soubor údajů, dále pak s materiály tištěnými, které hromadně předávají informace (noviny, časopisy, knihy, filmy,...).

1. Definice bezdomovectví

Nelze popisovat problém bez definic a obecnějšího popisu problému. Bezdomovectví je velice aktuální problém, možná i proto existuje tolik různých definic, které však nejsou jednotné. V této kapitole jsem se pokusila o výčet definic této problematiky. V další podkapitole jsem se zabývala různými formami sociálního vyloučení, poté charakterem. Poslední dvě kapitoly jsou zaměřeny na historii a také bezdomovectví v Evropské unii a ve světě.

1.1. Bezdomovectví

Snad každý už se setkal nejenom s pojmem bezdomovec ale i s bezdomovci samými. Tito lidé tady vždy byli, jsou a budou. Nejedná se jenom o lidi, kteří nechtějí pracovat, ale také o ty, kteří nestačí dnešnímu tempu.¹

Definovat jakoukoli problematiku v oblasti společenských vztahů je velice těžké. Je ale nutné rozlišovat mezi pojmem bezdomovec a žebrák. Pro laickou veřejnost mohou tyto termíny splývat s lidmi, které potkávají na ulicích v zuboženém stavu. Bezdomovce můžeme definovat jako člověka, který nemá domov (bydlení). Podle Pavelkové je žebráctví naproti tomu obstarávání si hmotných potřeb pro život u lidí na ulici. Často se setkáváme s žebrákem, který je zároveň bezdomovcem.²

Neexistuje žádná jednoduchá, obecně přijímaná definice bezdomovectví, dokonce narážíme i na terminologickou nejednotnost výrazů bezdomovec a bezdomovectví. Tento pojem se stal synonymem zanedbaného, špinavého, zapáchajícího a obtěžujícího člověka, zejména muže. Podle nejužší definice (zahrnuje úzkou skupinu lidí) je bezdomovství životní situace lidí, kteří žijí „bez střechy nad hlavou“, což znamená, že to je pouze taková sociální situace lidí, kdy jsou osoby bez přístřeší a jsou tedy považováni za bezdomovce. Do této skupiny patří například lidé spící na ulicích, noví imigranti nebo oběti živelných pohrom. Naproti tomu označení „bez domova“ je širší označení, tato skupina zahrnuje i lidi, kteří žijí v nouzových a přechodných ubytovnách pro bezdomovce (např. noclehárny,

---

¹ Srov. PLACHÝ, A. Bezdomovci mezi námi, *Český bratr*, Roč. 68, č. 11 (1992), s. 162.

² PAVELKOVÁ, J. Problematika žebráků a bezdomovců, *Speciální pedagogika*, Roč. 16, č. 3 (2006), s. 147-163.

hostely a ubytovny). Patří sem však i lidé, kteří pobývají v dlouhodobých institucích (např. psychiatrické léčebny). Třetí definice zahrnuje i lidi žijící v nejistých podmínkách, přechodných podnájmech, dočasně bydlí u přátel či příbuzných nebo bydlících pod hrozbou ztráty bydlení, ve squatech apod. Můžeme sem však zařadit i lidi žijící v neadekvátních bytových podmínkách.³

Širší definice zdůrazňují i „význam domova“, což znamená, že domov (tedy i bezdomovství) není výhradně záležitostí samotného bydlení, ale důležitá je i role citová, sociální a psychologická stránka.⁴

Fitzpatrick a kolektiv zmiňují, že špatné bytové podmínky jsou problémy stovek i tisíců lidí, je zde ale riziko, že se skutečné ohrožení a strádání bezdomovců vytratí. Jednoduše řečeno, je rozdíl „nevalně bydlet“ a nemít vůbec kde bydlet.⁵

Kozáková uvádí, že kromě výrazu bezdomovec se můžeme setkat i s jinými termíny, např. člověk na ulici, člověk bez přístřeší nebo bez domova. Označení bezdomovec se u nás vžilo, běžně ho používá jak laická veřejnost, tak odborníci.⁶ V Japonsku bezdomovcům říkají obyvatelé ulic, ve frankofonní oblasti společensky vyloučení.⁷

Kozáková používá termín „osoba bez domova“ (termín je v souladu s odbornou terminologií, výraz „občan bez přístřeší“ je nepřesný, protože většina z nich obvykle přístřeší má, každý občan ČR má v osobních dokladech uvedeno místo trvalého bydliště), protože pokud je výraz bezdomovec používán jako odborný termín v souladu se slovníkem mezinárodního práva, pak tento pojem označuje cizince, žijícího na našem území bez státní příslušnosti. Český právní řád používá termín „bezdomovec“ pouze ve významu osoba bez státní příslušnosti. Pro člověka bez domova má odborná terminologie pojem „občan bez přístřeší“. „Bezdomovství“ potom znamená, že člověk ztrácí domov a stává se osobou bez domova.⁸

Bezdomovec je člověk, kterého z různých důvodů postihlo společenské vyloučení a ztráta bydlení nebo který je touto ztrátou ohrožen, žije na veřejných

---

³ FITZPATRICK, S. - KEMP, P. - KLINKER, S. *Bezdomovství. Přehled výsledků výzkumů z Velké Británie*, Kostelec nad Černými lesy: SV. s.r.o., září 2004, s. 15.

⁴ Tamtéž, s. 16.

⁵ Tamtéž, s. 16.

⁶ KOZÁKOVÁ, J. Bezdomovství – specifická forma bydlení a životního stylu, *Geografické rozhledy*, Roč. 7, č. 3 (1997/98), s. 85-86.

⁷ VITOUŠOVÁ, P. Na okraji společnosti, *S '95*, Roč. 6, č. 51 (1995), s. IV.

⁸ KOZÁKOVÁ, J. Bezdomovství – specifická forma bydlení a životního stylu, *Geografické rozhledy*, Roč. 7, č. 3 (1997/98), s. 85-88.

místech či neadekvátních nebo nejistých podmínkách. Bezdomovec je především člověk bez domova. Mít domov znamená vědět, že se mám kam vrátit a že existují lidé, kteří mě mají rádi. Domov však označuje také zázemí, podporu, bezpečí, spokojenost, štěstí, soukromí, lásku a péči, místo, kde si člověk osvojuje životní styl, přijímá hodnoty.⁹ Z toho je jasné, že domov není jen střecha nad hlavou.

Stát se bezdomovcem může člověk v podstatě ze dne na den. Vždyť mnozí z nich jsou lidé, kteří ještě nedávno žili „normální“ život, ale vzdali se, protože nezvládli nějakou životní situaci.¹⁰

Bezdomovci se tradičně shromažďují ve velkých městech, protože očekávají, že zde budou moci lépe uspokojit základní potřeby. Existují však i bezdomovci žijící na vesnicích nebo zcela mimo civilizaci, v lesích, skalách, nebo přespávají v různých boudách.¹¹

Pojem a představa domova hraje v lidském jednání velkou roli. Bezdomovci nevnímají společnost, ve které žijí, jako uspokojivý, útulný, skutečný domov. Buď je svět nepřijal, nebo z něho hledají únik. Pro člověka představuje domov bezpečí. Bezdomovci proto pocítují trvalý strach a nejistotu a nemají se kam vracet. Domov také představuje zdravou míru stimulace a pomáhá člověku řešit jeho vlastní identitu. Postavení člověka společnosti se určuje podle tří skutečností: majetek, podíl na moci, míra prestiže. Sociologové poté zařazují každého člověka do příslušné vrstvy, bezdomovci nedosahují ani na poslední stupeň, stojí zcela mimo společnost. Keller uvádí pro bezdomovce pojem „lidé na okraji společnosti“.¹²

1.2. Formy bezdomovectví

Životní příběhy a osudy bezdomovců nelze vměstnat pouze do tří základních forem bezdomovectví, proto je i následující klasifikace zjednodušující.¹³

Pavelková rozděluje **z hlediska zviditelnění na veřejnosti** bezdomovce do tří kategorií:¹⁴

---

⁹ PRŮDKOVÁ, T. - NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, Praha: Triton, 2008, s. 10.

¹⁰ Tamtéž, s. 11.

¹¹ Tamtéž, s. 12-13.

¹² KELLER, J. Lidé na okraji společnosti, *Speciální pedagogika*, Roč. 8, č. 2 (1998), s. 1-4.

¹³ PRŮDKOVÁ, T. - NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, Praha: Triton, 2008, s. 13.

¹⁴ PAVELKOVÁ, J. Bezdomovci a žebráci v České republice, *Vzdělávání k toleranci v multikulturním prostředí střední Evropy = Tolerance in multicultural society of Central Europe*, Praha: EIS SVLP UK, 2006, s. 119.

Zjevní bezdomovci

Většinou je poznáme podle zanedbaného zevnějšku, zápachu, špinavého oděvu a podle jejich chování (sbírání nedopalků od cigaret, přehrabování v kontejnerech, žebrání atd.). Většinou s sebou nosí veškerý svůj majetek, přežívají na veřejných místech. Poměrně velkou podskupinu tvoří i dobrovolní bezdomovci, kteří rezignovali na jinou formu života a jejich hlavním cílem je především opatření si jídla, tepla, nebo přístřeší. Laická veřejnost vnímá tyto lidi nejintenzivněji, protože jsou nápadní a někdy vzbuzují i odpor či strach.¹⁵

Skrytí bezdomovci

Lidé, kteří jak bezdomovci žijí, ale svůj životní postoj se snaží tajit a skrývají problémy. O svůj vzhled dbají, mívají čistý oděv. Jsou to osoby, které v zimním období vyhledávají pomoc a ubytování v azylových domech, po krátké době však odcházejí. Na jednom místě se dlouho nezdržují, často mění místa.¹⁶

Tím, že nevyhledávají pomoc veřejných nebo charitativních služeb, unikají pozornosti těchto organizací a nejsou zahrnuti do žádných sčítání, podobně jako lidé, kteří vyhledávají pomoc u přátel a známých.¹⁷

Potenciální bezdomovci

Jak už napovídá název této skupiny, patří sem „lidé, kterým bezdomovectví hrozí“.¹⁸ Žijí ve složitých životních podmínkách, protože mají nejisté bydlení, v podstatě ze dne na den se mohou octnout na ulici. Potenciálními bezdomovci jsou i mladí lidé, kteří nemají rodinu a prošli ústavní výchovou (po odchodu se nemají kam vrátit ani se s kým poradit), nebo lidé propuštění z vězení, z psychiatrické léčebny nebo z terapeutické komunity, kteří nemají kam jít. Překvapivě sem však patří i lidé rozvedení, nezaměstnaní, závislí na návykových látkách, patologičtí hráči, lidé žijící v podnájmu, nebo pracující jen příležitostně či nelegálně. Největší problém činí

---

¹⁵ Srov. PRŮDKOVÁ, T. - NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, Praha: Triton, 2008, s. 13-14.

¹⁶ Tamtéž, s. 14.

¹⁷ PAVELKOVÁ, J. *Bezdomovci a žebráci v České republice, Vzdělávání k toleranci v multikulturním prostředí střední Evropy = Tolerance in multicultural society of Central Europe*, Praha: EIS SVLP UK, 2006, s. 119.

¹⁸ VOKOUN, T. *Bezdomovci* [online]. [cit. 2010-03-05]. Dostupné z <<http://www.bezdomovci.estranky.cz>>.

vlastní bydlení, protože tito lidé se domnívají, že jeho získání nezáleží na jejich úsilí.¹⁹

Jiné členění uvádí Janebová, a to **podle integrace do bezdomovecké subkultury** (dle Baumanna a Grisbyho):²⁰

Nedávno dislokovaní

Lidé, kteří se bezdomovci stali teprve nedávno a nechtějí se s touto rolí identifikovat. Chtějí z ulice pryč, protože dosud sdílí hodnoty majority. Většinou ještě pracují, alespoň na částečný úvazek. Snaží se vyhýbat kontaktu s lidmi na ulici, i když jsou osamělí. Často mívají velké problémy s hygienou, spánkem v teple, nebo pitnou vodou, a to proto, že se vyhýbají útulkům.²¹

Izolovanost – nedávno dislokovaní

Tito lidé se už dostávají z tradičních rolí a proudů společnosti, necítí potřebu získat zdroje k návratu, konvenční chování je také opouští a dostávají se z kontroly sociálních sítí a institucí. Mají však problémy sprátnit se s ostatními bezdomovci. Často jsou osamělí a izolovaní. Ztrácejí nejen identitu společenskou, ale i individuální (nejdůležitější věc se stává přežití, proto svoji identitu neřeší).²²

Identifikovaní – izolovaní

Na ulici žijí delší dobu, ale stále se vyhýbají kontaktu s ostatními bezdomovci. Typické je pro ně získávání obživy z odpadkových košů („háčkaři“ či „lovci“).²³

Identifikovaní – žijící ve skupině

Lidé žijící v subkultuře bezdomovců, kteří se ztotožnili s jejich stylem a hodnotami života. Z této subkultury čerpají podporu, protože život je více psychologicky funkční než u izolovaných, zároveň však vyžaduje vysoké začlenění. Naproti tomu ale dochází k vysokému vyčlenění z tradiční kultury. V této subkultuře

---

¹⁹ PRŮDKOVÁ, T. - NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, Praha: Triton, 2008, s. 14.

²⁰ JANEBOVÁ, R. Proces vzniku a stádia bezdomovství, *Sociální práce*, 1999, č. 4, s. 27.

²¹ Tamtéž, s. 27.

²² Tamtéž, s. 27.

²³ Tamtéž, s. 28.

funguje nespecifikovaná dělba práce, proto z ní její členové čerpají jídlo, úkryt,....
O tuto skupinu se však zajímá policie, protože je viditelná.²⁴

Obrázek 1: Model cesty k chronickému bezdomovství

velká ztráta → vyloučení z majority → začlenění → jako izolovaný
→ do skupiny
bezdomovců

Zdroj: JANEBOVÁ, R. Proces vzniku a stádia bezdomovství, *Sociální práce*, 1999, č. 4, s. 28.

1.3. Charakter bezdomovectví

Chadima uvádí, že bezdomovcům chybí sebeovládání, odolnost a vytrvalost. Někteří jsou mentálně retardovaní, u některých došlo ke změně osobnosti v důsledku užívání drog a alkoholu. Jejich chování se mohlo změnit díky vězení, ústavní výchově nebo léčbě. Životní styl bezdomovců je stereotypní, velmi často konzumují alkohol a drogy. Citový vztah, jistota a bezpečí jsou naprosto neuspokojivé. Citové potřeby občas řeší zvířaty (psi), k nimž se ale chovají dle stavu své emoční degradace. Bezdomovci mají nízké sebevědomí a sebeúctu, což vyplývá z vyhaslé potřeby seberealizace. Jsou odkázáni na charitativní péči, jelikož nechtějí a nejsou schopni se o sebe starat. Ve vztazích jsou velmi povrchní, navazují je účelově a situačně. Somatické chátrání je rychlejší, protože nedodržují základní hygienu, kvůli špatné životosprávě, nadměrné konzumaci alkoholu, drog, choroby si mezi sebou přenášejí.²⁵

Mezi bezdomovci je více mužů než žen, protože ženy v nouzi hledají nové partnery s přístřeším. Nejčastěji jsou bezdomovci svobodní, poté následuje skupina rozvedení. Nejvíce bezdomovců je ve středním a starším věku, což souvisí s politickou transformací v roce 1989 (obtížné přizpůsobení se starších občanů nové realitě).²⁶

---

²⁴JANEBOVÁ, R. Proces vzniku a stádia bezdomovství, *Sociální práce*, 1999, č. 4, s. 28.

²⁵ CHADIMA, M. Bezdomovci, *Charitativní péče – dějiny a současnost: pracovní texty pro studenty katedry náboženské výchovy a charitativní péče*, Hradec Králové: Gaudeamus, 2007, s. 102-10.

²⁶ VACÍNOVÁ, T. Problematika bezdomovectví, *Vybrané psychologické aspekty terénní sociální práce*, Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006, s. 130.

Andrle považuje prvotním právem lidí v listině Základních práv a svobod právo na bydlení. „Právo“ je však v legislativách jednotlivých států pouze výjimkou (Portugalsko, Spojené království, nepřímo Belgie, Dánsko, Norsko, Německo, Francie, Lucembursko, Nizozemsko), avšak lze jej administrativně obejít či klást bezdomovcům takové podmínky, které nemohou splnit.²⁷

Posouzení naléhavosti problému bezdomovectví závisí na tom, zda uvažujeme pouze o těch, kteří jsou aktuálně bez přístřeší, nebo hodnotíme i skupiny ohrožené bezdomovstvím, osoby s nejistým či bydlením pod úrovní standardu. Také záleží na tom, jestli hodnotíme pouze občany ČR, nebo i občany Slovenské republiky, kteří se na našem území do situace bezdomovců dostali. Důležité tak je, s kým statistiku srovnáváme.²⁸

Společenské vyloučení je typické pro celou společnost. Současné podmínky mají však větší tendenci k sociálnímu vyloučení určité skupiny občanů. Nejzranitelnějšími skupinami jsou lidé se zdravotním či společenským handicapem.

Největší hrozbou a problémem západní Evropy je nezaměstnanost a to i přesto, že si země EU vytyčily jako jednu z priorit své politiky snížení nezaměstnanosti. Hospodářská recese na počátku 90. let však snížila počet pracovních míst, stejně jako krize probíhající v těchto letech. Značnou část nezaměstnaných v EU tvoří lidé bez domova.²⁹

Bezdomovci jsou vystaveni většímu psychickému tlaku a mají horší zdravotní stav. Uprchlícké a záchytné tábory či ubytovny bývají často přeplněny, vyskytuje se zde tuberkulóza, infekční žloutenka, bezdomovci také více trpí na onemocnění dýchacích cest. Tito lidé se také ve velké míře podílí na kriminální činnosti.³⁰

Neustále se prohlubující chudoba a vyloučení prohlubují i bezdomovectví, které se ukazuje být extrémním projevem společenského vyloučení. Podle prováděných anket a analýz se naše obyvatelstvo nezajímá o lidi v nouzi a chudobě.

---

²⁷ Srov. ANDRLE, A. Evropská federace asociací pro lidi bez přístřeší FEANTSA, *Demografie*, Roč. 37, č. 3 (1995), s. 212-213.

²⁸ HORÁKOVÁ, M. Výzkum bezdomovství v Evropě, *Soc. politika*, Roč. 22, č. 2 (1996), s. 13-15.

²⁹ ZUKAL, J. Nezaměstnanost – noční můra EU, *Ekonom*, Roč. 40, č. 14 (1996), s. 53-54.

³⁰ Tamtéž, s. 53-54.

„Bezdomovství by mělo být posuzováno ve svých příčinách, nežli v důsledcích, raději v prevenci než v represii.“³¹

Zásadním preventivním opatřením je vytváření a vyhledávání nestandardních pracovních příležitostí. Je třeba zvážit, zda současná výše mzdy za příležitostnou nekvalifikovanou práci umožňuje pokrýt základní životní potřeby. Není však jednoduchý úkol zajistit dostatek pracovních příležitostí pro nekvalifikovanou část populace. Taková činnost nebude zisková, protože osoby vykonávající tuto práci nebudou patrně nikdy produktivní a výkonnou pracovní silou. Nelze však říci, že by neměly ekonomický efekt. Prostředky, které by nebylo třeba vynakládat na péči o bezdomovce a azylové domy, dávky by bylo možno použít na částečné dotování takovýchto pracovních míst. Výše mzdy by mohla být na takové úrovni, aby motivovala ty skupiny obyvatel, kteří žijí z dávek sociální pomoci, byť k nesoustavnému pracovnímu výkonu. K tomuto cíli však nevede současný stav, kdy je malý či žádný rozdíl mezi výší dávek sociální pomoci a příjmem nekvalifikované pracovní činnosti.³²

Stát se bezdomovcem není tak složité. Stačí pár větších půjček, ztráta zaměstnání, nebo delší nemoc, úroky začnou stoupat, lidé řeší dluh novou půjčkou, a pak už stačí jen pár kroků a člověk se ze dne na den stane bezdomovcem. Opačná cesta je ale složitější.

Čím více přátel má člověk mezi bezdomovci, tím se pro něj návrat stává obtížnější. Také platí přímá úměra s délkou času stráveného na ulici. „Platí zde teorie sociálního srovnávání, podle které se individua při balancování svých postojů, přesvědčení a chování v zájmu zachování pocitů jistoty a bezpečí srovnávají raději se sobě podobnými jedinci.“³³ Když se srovnají s těžkými problémy ostatních, nevidí se tak negativně, navíc jsou izolováni od majority. Bezdomovci se vlastně nemají ani s kým jiným srovnávat, než právě s ostatními bezdomovci, a to proto, že nemají přístup k rádiu, nebo jiným sdělovacím prostředkům, proto se tato subkultura stává

---

³¹ HRADECKÁ, V. - HRADECKÝ, I. *Bezdomovství - extrémní vyloučení*, Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 34.

³² HORÁKOVÁ, M. Problém zvaný bezdomovství, *Soc. politika*, Roč 23, č. 6 (1997), s. 5-6.

³³ JANEBOVÁ, R. Proces vzniku a stádia bezdomovství, *Sociální práce*, 1999, č. 4, s. 28.

jediným hodnotícím kritériem pro relativitu.³⁴ Uvnitř izolované subkultury dochází k podcenění závažnosti problému, čímž dochází k „opevnění“ v bezdomovstí.³⁵

Nejlepší cestou zpět do majoritní společnosti je vyčlenění z bezdomovecké skupiny a současné začlenění do nové skupiny (nejlépe ex-bezdomovců). U nedávno dislokovaných je tato cesta jednodušší než u bezdomovců ze skupiny.³⁶

Bariérou k úspěšnému návratu do majority nemusí být však jen psychologické aspekty, ale i neadekvátní cílení zdrojů, které mohou být nevhodné vzhledem k psychickému a fyzickému stavu bezdomovců. Nebo o sociálních službách tito lidé nemusí vědět, což je dáno špatnou informovaností. Lidé bez domova mají také ztížený přístup ke službám, jako například léčení. (Tento problém ale mohou změnit pouze instituce.)³⁷

1.4. Historie bezdomovectví

První pohledy na bezdomovectví můžeme najít v biblických dobách. Vytouženým ideálem církve byla chudoba (Ježíš je jedním z nich), avšak nedůstojná bída byla nepřijatelná. Člověk je totiž chápán jako důstojná bytost. S přijetím křesťanství v Římě se tento názor rozšířil, a tak péči o potřebné zajišťovala ve starověku církev. Tento přístup se změnil až s příchodem reformace, kdy se začal prosazovat názor, aby pouze lidem, kteří nejsou práce schopní, se pomoc dostala, tu však měla zajišťovat světská moc, protože církev se má zabývat duchovnem. Ve středověku bylo sociální vyloučení mnohem osudovější, než dnes. Člověk byl neplnohodnotný, bez práva, rodiny a ocitl se mimo společnost. Velký nárůst počtu obyvatel v letech 1500 – 1800 znamenal hladomor a nemoce. Lidé reagovali na chudobu migrací, kriminalitou, protesty a vzpourami, hledali lepší možnosti obživy. Na přelomu 18. a 19. století docházelo k zesvětšování péče o potřebné (světská moc redukovala počet klášterů, budovaly se útulky pro chudinu).³⁸

Od druhé poloviny 19. století do roku 1935 u nás existoval zákon o veřejné chudinské péči, který ukládal obci povinnost starat se o chudé (právní základ

---

³⁴ Podle výzkumů bezdomovci podceňují své potíže, nemoci či závislosti. Své zdraví hodnotí jako excelentní.

³⁵ JANEBOVÁ, R. Proces vzniku a stádia bezdomovství, *Sociální práce*, 1999, č. 4, s. 28.

³⁶ Tamtéž, s. 28.

³⁷ Tamtéž, s. 28.

³⁸ PRŮDKOVÁ, T. - NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, Praha: Triton, 2008, s. 27-30.

z rámcového říšského obecního zákona). Každý občan podle tohoto zákona musel být příslušný do některé obce. Bezdomovci byli přiděleni některé obci, kde poté měli nárok na chudinskou pomoc. Tito lidé se nazývali „osoby práce se štítící – tuláci“. (V Československé republice dostávalo v roce 1921 chudinskou péči 181 145 osob, a v roce 1931 vzrostlo toto číslo na 371 660 osob.)³⁹

V době komunistického režimu se pojem bezdomovectví nepoužíval, přestože bezdomovci existovali. Toto označení náleželo osobám, které nemohly či nechtěly bydlet u rodičů a vlastní rodinu nezaložily, nebo lidé, kteří dlouho pracovali na stavbách a jimž se mezitím rozpadlo manželství, vlastní domov jim tedy chyběl. Minulý režim jednoduše nedovoloval, aby někdo přežíval na ulici, každý musel někde patřit a někde pracovat, v opačném případě byl trestně stíhán za příživnictví. Dalším opatřením bylo, že tito lidé byli umísťováni do nápravných či psychiatrických zařízení.⁴⁰

Po sametové revoluci, když velké podniky krachovaly a zbavovaly se ubytoven, které sloužily pro lidi, kteří z různých důvodů neusilovali o vlastní dům, pro firmu vykonávali tu nejspínavější práci (avšak nezbytnou), měli problémy s alkoholem, žili promiskuitním životem a byli na okraji tehdejší společnosti, vyplul na povrch a začal nabývat rozměrů problém bezdomovectví. Lidé se jednoduše nedokázali vyrovnat se změnou životního stylu. Odpovědnost, svoboda, zvýšené nároky – to vše tvořilo novou situaci, na kterou lidé nebyli připraveni.⁴¹

Přechod k dravému kapitalistickému systému zapříčinil tak velké změny v politickém i ekonomickém zřízení, že ne každý jedinec byl schopný se nové situaci přizpůsobit. Tak se jev, který byl v západních zemích běžný, objevil v České republice v poměrně velké podobě, protože společnost na něj nebyla připravena. Tento nový fenomén má vzrůstající tendenci a naplno se projevil v České republice po roce 1989. Z existenční krize je velmi těžké se bez účinné pomoci navrátit k obvyklému životnímu stylu.⁴²

Horáková uvádí některé z příčin, které vedly k zvýšení počtu bezdomovců - zánik pracovní povinnosti, nezaměstnanost se ztrátou bydlení v podnikových ubytovnách, rozsáhlá vězeňská amnestie, rozpad velkých podniků, které

---

³⁹ KOZÁKOVÁ, J. Bezdomovství – specifická forma bydlení a životního stylu, *Geografické rozhledy*, Roč. 7, č. 3 (1997/98), s. 87-88.

⁴⁰ PRŮDKOVÁ, T. - NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, Praha: Triton, 2008, s. 9.

⁴¹ Tamtéž, s. 9.

⁴² Tamtéž, s. 9.

zaměstnávaly nekvalifikovanou, problémovou a mobilní pracovní sílu, změny v bytové politice, vzrůstající ceny potravin s následnou inflací.⁴³

Demokratické zřízení uznává a respektuje skutečnost, že všichni lidé mají stejná práva, avšak ne vždy v této souvislosti máme také na mysli postižené nebo sociálně znevýhodněné skupiny lidí. Koncepce přirozených lidských práv se objevila již v 17. století, ale v této době měla v rámci společnosti tato práva pouze malá vybraná skupina lidí. Opravdová změna myšlení související s právy jednotlivce se objevila v 19. a na počátku 20. století. Lidská práva se však stávají regulárními a dobře zavedenými součástmi mezinárodních vztahu teprve po rozpadu Sovětského svazu a skončení studené války v roce 1990. I v České republice dochází po sametové revoluci k řadě pozitivních změn, a to s právy občanskými a politickými.⁴⁴

1.5. Bezdomovectví v Evropské unii a ve světě

Bezdomovci – muži, ženy, ale také stále častěji i děti, potkáváme především ve velkoměstech, jejich počet se však začíná zvyšovat i v menších sídlech a na venkově. Fenomén bezdomovství se v zemích Evropské unie výrazněji projevuje od počátku 80. let, a to především díky rostoucí nezaměstnanosti, permanentní imigraci a stoupající chudobě. V roce 1993 žilo v EU podle zprávy European Observatory 2,5 milionů bezdomovců. Jejich skutečný počet byl však mnohem vyšší, vzhledem k tomu, že úřady neregistrují všechny osoby bez přístřeší.⁴⁵

Bezdomovci představují vážný sociální a často i politický problém. Odhaduje se, že v zemích Evropské unie v roce 1998 nemělo přístřeší 3 milióny obyvatel. 50 miliónů chudých lidí žije na okraji společnosti.⁴⁶

V roce 1989 vznikla Evropská federace asociací lidí bez přístřeší FEANTSA, která sdružuje kolem 50 národních organizací. První zpráva vyšla v roce 1992, poté v roce 1993. Z dalších zpráv vyplývá, že mezi jednotlivé země se v počtu bezdomovců značně liší. Nejhuře jsou na tom Francie, Německo a Spojené

⁴³ HORÁKOVÁ, M. K problematice bezdomovství, *Soc. politika*, Roč. 21, č. 10 (1995), s. 6-9.

⁴⁴ PAVELKOVÁ, J. Problematika žebřáků a bezdomovců, *Speciální pedagogika*, Roč. 16, č. 3 (2006), s. 147-163.

⁴⁵ KOZÁKOVÁ, J. Bezdomovství – specifická forma bydlení a životního stylu, *Geografické rozhledy*, Roč. 7, č. 3 (1997/98), s. 85-88.

⁴⁶ EVANS, J. Bezdomovství v Evropě, *Sborník ze semináře na téma bezdomovství v Evropě, Olomouc 4. 3. 1998*, Praha: Naděje 1997, s. 15.

království, kde na 1000 obyvatel chybí 8 bytů. V Belgii, Nizozemsku a Itálii chybí na 1000 obyvatel 2 byty. V Dánsku, Španělsku, Řecku, Lucembursku, Irsku a Portugalsku chybí na 1000 obyvatel 1 byt.⁴⁷

Příštěší chybí především lidem ve věku 30-40letých (v USA je naopak většina bezdomovců mladých). Postupně však roste i počet lidí mladších 20 let, což souvisí se sociálními změnami v západních zemích. Mezi bezdomovci roste také počet žen, a to z důvodů vysoké rozvodovosti.⁴⁸

---

⁴⁷ ANDRLE, A. Evropská federace asociací pro lidi bez příštěší FEANTSA, *Demografie*, Roč. 37, č. 3 (1995), s. 212-213.

⁴⁸ Tamtéž, s. 212-213.

Obrázek č. 2: Odhady počtu lidí bez domova v Evropské unii (1994)

Země	Rok / zdroj dat	Populace (v mil.)	Počet bezdomovců
Belgie	1993 / spotřebitelé služeb za 1 rok	10,0	26.379
Dánsko	1992 / spotřebitelé služeb za 1 den	5,1	2.947
Německo	1990 / odhad za 1 rok, pouze v Západním Německu	64,0	850.000
Řecko	1993 / odhad za 1 rok	10,3	10.000
Španělsko	1990 / odhad spotřebitelů služeb	39,1	29.659
Francie	1992 / odhad za 1 rok	57,5	627.000
Irsko	1993 / odhad za 1 rok	3,5	5.000
Itálie	1992 / odhad na základě průzkumu	56,9	152.000
Lucembursko	1992 / spotřebitelé 1 služby za 1 rok	0,3	608
Holandsko	1991 / odhad za průměrný den	15,2	30.000
Portugalsko	1993 / odhad z průzkumu	12,8	2.870
Velká Británie	1992 / odhad za rok na základě informací z oficiálních statistik a od poskytovatelů služeb	57,9	642.980
		346,7	

Zdroj: EVANS, J. Bezdomovství v Evropě, *Sborník ze semináře na téma bezdomovství v Evropě, Olomouc 4. 3. 1998*, Praha: Naděje, 1997, s. 17.

Z této tabulky je patrné, že jednotlivé sběry a hodnocení informací probíhalo v různých zemích odlišně. Srovnávání je proto obtížné. „...existují tři konglomeráty. Bezdomovství je vyšší ve velkých průmyslových zemích, pak následují malé průmyslové země a jiné je to v zemědělských zemích.“⁴⁹

⁴⁹ EVANS, J. Bezdomovství v Evropě, *Sborník ze semináře na téma bezdomovství v Evropě, Olomouc 4. 3. 1998*, Praha: Naděje, 1997, s. 17.

1.6. Shrnutí

Definice bezdomovectví existuje velké množství, je proto těžké najít jednu všeobecně přijímanou, podle které by se posuzovala závažnost problému. Protože se problém neposuzuje podle stejných kritérií, jednotlivé statistiky se od sebe hodně liší. Dalším důvodem pouze přibližného počtu bezdomovců jsou i různé formy bezdomovectví, někteří svůj životní postoj tají, nebo jim to teprve hrozí. Nebo můžeme posuzovat podle integrace do bezdomovecké subkultury. Většina bezdomovců se potýká se stejnými problémy – alkoholicí, či drogově závislý s nedostatkem citových vztahů, zanedbaní se špatným zdravotním stavem. Zásadním problémem je nezaměstnanost, díky hospodářským krizím se však stále snižuje počet pracovních míst. Stát se bezdomovcem může člověk takřka ze dne na den, ale návrat je mnohem složitější. Bezdomovectví není však jen problém současné společnosti, tento jev můžeme hledat už v biblických dobách. Pro českou společnost je bezdomovectví také pouze zdánlivě novým problémem. V době komunistického režimu jsme sice na ulicích tyto lidi nepotkávali, přesto však existovali, pouze byli umísťováni, aby nebyli vidět. S bezdomovci se můžeme setkat prakticky ve všech velkoměstech po celém světě.

2. Faktory přispívající k bezdomovectví

Je především nutné a nezbytné hledat příčiny bezdomovectví, proto abychom mohli předcházet tomuto rostoucímu problému. K tomu, abychom uchránili co největší počet lidí před sociálním vyloučením, nejsou definice či důsledky a popis bezdomovectví tak důležité, jako právě příčiny.

Tuto kapitolu jsem rozdělila do několika podkapitol, tak abych se mohla věnovat zvláště příčinám subjektivním a objektivním, další dělení vychází z rodové příslušnosti a zvláštní kapitola je věnována dětskému bezdomovectví.

2.1. Faktory bezdomovectví

Je nutné vnímat důvody, které způsobí vyloučení osoby až na okraj společnosti, jako souhrn příčin a následků. Budoucnost osoby, která má osobní, společenské nebo ekonomické problémy, je podmíněna prostředky, kterými může disponovat (nedostatek finančních příjmů, podpora, pomoc rodiny, nedostatek veřejných i soukromých služeb v nouzi). Naopak dostatečná nabídka levného bydlení působí proti šíření bezdomovství.⁵⁰

Nejistotu stále většího počtu lidí zvyšují hospodářské a sociální změny. Tyto hospodářské a technologické změny by měly přinášet výhody, kterých jsou ale zbaveni ti nejzranitelnější lidé, jako jsou mladí lidé, kteří se nedokáží hospodářsky uchytit, dlouhodobě nezaměstnaní, diskriminované ženy, nemocní a invalidé. Proces vyloučení je dynamický a ohrožuje soudržnost společnosti. Bude nutné vynaložit veškeré úsilí ke spojení hospodářských kroků se sociálními, také posílit ochranný systém sociálních práv.⁵¹

Mezi faktory, které vyvolávají fenomén bezdomovectví, patří: nezaměstnanost, nízké příjmy, ztráta bydlení, nerovnosti mezi muži a ženami, nízké vzdělání, nekvalifikovanost, nevyváženost rodinného života, zdravotní péče, zabezpečení ve stáří, občanství, aj.⁵²

---

⁵⁰ KOZÁKOVÁ, J. Bezdomovství – specifická forma bydlení a životního stylu, *Geografické rozhledy*, Roč. 7, č. 3 (1997/98), s. 85-88.

⁵¹ HRADECKÁ, V. - HRADECKÝ, I. *Bezdomovství - extrémní vyloučení*, Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 43.

⁵² Tamtéž, s. 43.

Společenské vyloučení má za následek různé formy chudoby, extrémním projevem je bezdomovectví, které je dokonce považováno za subkulturu společnosti.⁵³

2.2. Subjektivní příčiny bezdomovectví

Faktory subjektivní jsou ovlivněny jednotlivcem, rodinou, společenskými skupinami, schopnostmi, rysy, temperamentem, charakterem, věkem a lze je rozdělit do čtyř základních kategorií.⁵⁴

Materiální faktory⁵⁵

- Ztráta bydlení, nejisté bydlení, ztráta zaměstnání, dlouhodobá nezaměstnanost.
- Zadluženost, nedostatečné příjmy, neschopnost obhospodařovat vlastní rozpočet.
- Tragická událost ve formě ztráty živitele, majetku, apod.⁵⁶

Dlouhodobá nezaměstnanost způsobuje ztrátu pracovních návyků, někdy i kvalifikace (změna výrobních technologií a pracovních postupů) a především sebedůvěry – přestože člověk má šanci, nechce pracovat ve svém oboru, protože nevěří, že ještě něco umí. Většině bezdomovců chybí také sociální dovednosti nezbytné k získání a udržení zaměstnání.⁵⁷

Vztahové faktory⁵⁸

- Změna struktury rodiny, rozvod manželů, rozchod partnerů žijících v konkubinátu.
- Rodinné či manželské problémy, narušené vztahy mezi partnery, mezi rodiči a dětmi.

---

⁵³ Srov. HRADECKÁ, V. - HRADECKÝ, I. *Bezdomovství - extrémní vyloučení*, Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 43.

⁵⁴ Tamtéž, s. 43.

⁵⁵ Tamtéž, s. 43.

⁵⁶ KOZÁKOVÁ, J. Bezdomovství – specifická forma bydlení a životního stylu, *Geografické rozhledy*, Roč. 7, č. 3 (1997/98), s. 85-88.

⁵⁷ PRŮDKOVÁ, T. - NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, Praha: Triton, 2008, s. 15-17.

⁵⁸ HRADECKÁ, V. - HRADECKÝ, I. *Bezdomovství - extrémní vyloučení*, Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 44.

- Násilí v rodině, diskriminace žen, sexuální zneužívání, znásilnění.⁵⁹

Osobní faktory⁶⁰

- Mentální retardace, duševní či tělesná vada, choroba, invalidita.
- Alkoholismus, toxikomanie, gamblerství a další závislosti.
- Nesamostatnost, osamělost, sociální nezralost, pohodlnost.⁶¹

Institucionální faktory⁶²

- Opuštění dětského domova, propuštění z ústavu, z vězení.
- Administrativní problémy, migrace.⁶³

Data z EU vypovídají, že samostatně žijící lidé mají 4x větší šanci stát se bezdomovcem, než páry, také však samostatně žijící rodič je 17x více ohrožen. Poté následují osamocení muži.⁶⁴

2.3. Objektivní příčiny bezdomovectví

Tyto faktory je možno také nazvat společenskými faktory. Jsou ovlivněny sociální politikou státu, sociálním zákonodárstvím, hospodářskou situací apod.⁶⁵

Dodržování lidských práv, zachování integrity práva, respektování zásady rovných příležitostí, vzdělanost a kvalifikace občanů, na to vše mohou působit faktory objektivního charakteru. Mohou však rovněž působit na boj s nezaměstnaností, s vyloučením, na sociální ochranu, na zabezpečení ve stáří a nemoci, na začleňování mládeže do trhu práce, na usnadňování mobility pracujících a jejich adaptaci na změny ve výrobě, na posilování vzdělanosti a technologických služeb a výcviku pro různé sektory. Dalším významem je působení na legislativu,

⁵⁹ KOZÁKOVÁ, J. Bezdomovství – specifická forma bydlení a životního stylu, *Geografické rozhledy*, Roč. 7, č. 3 (1997/98), s. 85-88.

⁶⁰ HRADECKÁ, V. - HRADECKÝ, I. *Bezdomovství - extrémní vyloučení*, Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 44.

⁶¹ KOZÁKOVÁ, J. Bezdomovství – specifická forma bydlení a životního stylu, *Geografické rozhledy*, Roč. 7, č. 3 (1997/98), s. 85-88.

⁶² HRADECKÁ, V. - HRADECKÝ, I. *Bezdomovství - extrémní vyloučení*, Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 44.

⁶³ KOZÁKOVÁ, J. Bezdomovství – specifická forma bydlení a životního stylu, *Geografické rozhledy*, Roč. 7, č. 3 (1997/98), s. 85-88.

⁶⁴ FITZPATRICK, S. - KEMP, P. - KLINKER, S. *Bezdomovství. Přehled výsledků výzkumů z Velké Británie*, Kostelec nad Černými lesy: SV. s.r.o., září 2004, s. 42-50.

⁶⁵ KOZÁKOVÁ, J. Bezdomovství – specifická forma bydlení a životního stylu, *Geografické rozhledy*, Roč. 7, č. 3 (1997/98), s. 85-88.

na rovnost žen a mužů, na integraci invalidů, na kriminalitu, které odčerpávají velké zdroje společnosti. Mohou rovněž působit na problémy menšin, exilu a migrace.⁶⁶

Objektivní faktory je možné nazvat vnějšími nebo strukturálními příčinami bezdomovectví. Tento faktor je výsledkem „interakce ekonomicko-politické situace země a celkového společenského klimatu“.⁶⁷ Tyto faktory „jsou ovlivnitelné především sociální politikou státu a jeho zákonodárstvím“.⁶⁸

Mladí lidé, kteří po dovršení osmnáctého roku byli propuštěni ze zařízení ústavní výchovy, nejsou připraveni na samostatný život, a proto tvoří část bezdomovců. Režim v těchto zařízeních deformuje osobu dítěte a tím i pohled na život, protože omezuje jeho osobní svobodu. Děti touží po svobodě, nikdo jim však neukázal ani neřekl, jaká odpovědnost je spjata se svobodou, proto se v dospělosti mnohé z nich stávají bezdomovci.⁶⁹

V podobné situaci se ocitají i osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody, které vinou uvěznění ztratily rodinu i bydlení a těžko si zvykají na život ve společnosti.⁷⁰

2.4. Rozdíly příčin bezdomovectví mužů, žen a dětí

Dopady chudoby a vyloučení postihují nejenom muže, ale i ženy a bohužel i děti. Postihuje tvrdě zvláště děti a ženy uprchlíky, kteří žijí v bídných podmínkách, často jsou vystaveni agresi, mají malé nebo žádné vzdělání.⁷¹

Obecně je možné říct, že příčiny u mužů a žen se liší. Společné znaky jsou například: chudoba, mentální retardace, sociální nezralost, emoční nevyrovnanost, jsou to důsledky špatného zacházení v dětském věku a špatného prostředí.⁷²

Tradiční obraz rodiny je na ústupu, partneři si sami určují, jakým směrem se bude jejich vztah ubírat, již není nutný sňatek a poté mít děti, muž nemusí být již živitelem rodiny. Riziko u osob osamělých nebo opuštěných je 4 x větší, riziko

---

⁶⁶ Srov. HRADECKÁ, V. - HRADECKÝ, I. *Bezdomovství - extrémní vyloučení*, Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 43.

⁶⁷ PRŮDKOVÁ, T. - NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, Praha: Triton, 2008, s. 15-17.

⁶⁸ HAASOVÁ, J. *Jak žijí v Olomouci ženy bez domova*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2005, s. 13.

⁶⁹ PRŮDKOVÁ, T. - NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, Praha: Triton, 2008, s. 15-17.

⁷⁰ HAASOVÁ, J. *Jak žijí v Olomouci ženy bez domova*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2005, s. 20.

⁷¹ HRADECKÁ, V. - HRADECKÝ, I. *Bezdomovství - extrémní vyloučení*, Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 54-56.

⁷² Tamtéž, s. 54-56.

rodiny pouze s jedním z rodičů je až 17 x větší. Zvláštností je, že v čele jednorodičovské rodiny stojí žena, kdežto izolovaný je muž, který hledá náhradní ubytování.⁷³

Problémy rizikové rodiny je jeden z ústředních problémů bezdomovství.

„Riziková rodina:⁷⁴

- a) s dospělým alkoholikem,
- b) s členem rodiny závislým na drogách,
- c) s dospělými či mladistvými delikventy,
- d) s členy s psychickou poruchou, s mentálně retardovaným dítětem,
- e) se zneužívanou nebo týranou ženou,
- f) se zanedbaným dítětem,
- g) s týraným dítětem,
- h) se sexuálně či emočně zneužívanými dětmi,
- i) rodiny svobodných matek,
- j) rodiny rekonstruované,
- k) rodiny romské,
- l) rodiny migrantů a rodiny hledající exil.“

2.4.1 Příčiny bezdomovectví mužů

Obvykle to jsou faktory materiální a osobní, v menší míře poté faktory vztahové a institucionální. Charakter bezdomovectví je veřejný, protože u mužů převládají faktory materiální, jako například ztráta bytu, ztráta zaměstnání, nedostatečné příjmy), často také v kombinaci s faktory osobními, jako například nemoc, osamělost, alkoholismus či jiné závislosti a stáří. Muži také více demonstrují své bezdomovectví tím, že vyhledávají nabízené služby a více se ukazují na veřejnosti. Muži bezdomovci nebyli nikdy ženatí ani rozvedení nebo separovaní, jsou svobodní.⁷⁵

Muži bezdomovci jsou schopni méně spolupracovat, jsou méně spolehliví, často nejeví vůli ani ochotu jednat, a jsou méně cílevědomí než ženy. Často jsou

---

⁷³ HRADECKÁ, V. - HRADECKÝ, I. *Bezdomovství - extrémní vyloučení*, Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 46-51.

⁷⁴ Tamtéž, s. 50.

⁷⁵ Tamtéž, s. 43-46.

podráždění, zaujatí, nepřátelství, egocentričtí, pocítují křivdu, ponížení a jsou zatrpklí již po krátkém čase pobytu na ulici.⁷⁶

Pod vlivem alkoholu či drog zhrubnou, mnohdy se přidá ještě duševní choroba a tak je často nacházíme ve stavu krajní duševní a tělesné vyčerpanosti a zchátralosti.⁷⁷

2.4.2 Příčiny bezdomovectví žen

U žen bývají většinou faktory vztahové, a to ve většině případů problémy v partnerských vztazích, které jsou doprovázeny násilím. Ženy se snaží předejít riziku, nechťejí se stát bezdomovci, proto je pro ně charakteristické bezdomovectví skryté.⁷⁸ Dalším důvodem je, že bezdomovkyně společnost odsuzuje více než bezdomovce.⁷⁹ Často tyto ženy tvrdí, i když to není pravda, že mají kde bydlet.⁸⁰ Od nocování na ulici ženy odrazuje velké riziko znásilnění.⁸¹ Své problémy řeší bydlením u přátel, rodičů, někdy se po určitém čase vrátí. Bezdomovkyně mívají velmi často s sebou děti, a to v případě zjevného, skrytého či potencionálního bezdomovectví.⁸²

Navzdory argumentům o rovnoprávnosti mužů i žen,⁸³ můžeme předpokládat, že počet bezdomovkyň bude růst, a to i přes to, že špatné ekonomické a sociální podmínky zasahují stejně tak muže i ženy, jsou právě ženy vydány mimořádnému riziku. Postavení žen, jejich vzdělání, zdraví, manželská a sexuální práva, to vše by se mělo zlepšit. Navzdory Listině základních práv žen o odstranění všech forem diskriminace žen do května 1996 jsme svědky diskriminace a ponižování. „...ženy jsou v každém případě nuceny čelit ... značně větším nesnázím

---

⁷⁶ HRADECKÁ, V. - HRADECKÝ, I. *Bezdomovství - extrémní vyloučení*, Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 43-46.

⁷⁷ Tamtéž, s. 43-46.

⁷⁸ Z tohoto vyplývá, že výsledky o počtu bezdomovkyň jsou zkreslené.

⁷⁹ To je způsobeno nerovnoprávností mužů a žen ve společnosti.

⁸⁰ PRŮDKOVÁ, T. - NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, Praha: Triton, 2008, s. 24.

⁸¹ FITZPATRICK, S. - KEMP, P. - KLINKER, S. *Bezdomovství. Přehled výsledků výzkumů z Velké Británie*, Kostelec nad Černými lesy: SV. s.r.o., září 2004, s. 59.

⁸² HRADECKÁ, V. - HRADECKÝ, I. *Bezdomovství - extrémní vyloučení*, Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 43-46.

⁸³ Rovné příležitosti pro muže i ženy, hnutí za důstojnost, emancipace a rovnoprávnost žen.

a obtížím, předpojatým a ustáleným názorům, a konečně viditelnějším nevýhodám než muži.“⁸⁴

Podle Pavelkové dokáží ženy velmi dlouho setrávat v nefungujících rodinách a to i v případě velmi špatných materiálních i psychických podmínek. Tyto ženy nechtějí sebe ani dítě vystavit nebezpečí žití v nejistotě. Některé si začnou vydělávat prostitucí.⁸⁵ Podle Průdkové však o těchto ženách a jejich počtu nic nevíme, protože většinou tají svoji prostituci i bezdomovectví. Můžeme se jenom domnívat kolik českých prostitutek je bez domova.⁸⁶ To, že se ženy po určitém čase vracejí domů, přičítá Pavelková tomu, že jsou ženy méně závislé na alkoholu, což je jeden z důvodů, proč návrat domů je pro muže větším problémem.⁸⁷

Bezdomovkyně se přizpůsobují mužům-bezdomovcům vlivem prostředí, časem zhrubnou a často vizáží připomínají muže, protože o sebe nepečují. Bezdomovkyně, mají-li děti, o nich nemluví ani o ně nejeví zájem. Více než muže je po všech stránkách devastuje alkohol.⁸⁸

2.4.3 Příčiny bezdomovectví dětí

Velkou roli v bezdomovectví dětí a mladistvých hrají faktory institucionální, a to kojenecké ústavy, poté odchod do dětského domova, výchovné ústavy, neúplná rodina, násilí v rodině, zanedbávání, týraní a psychická deprivace dítěte, návykové látky, hazardní hry, poruchy zdraví. V dnešní moderní době hraje také velkou roli sledování médií, nuda, nezaplňený volný čas, velké pracovní nasazení rodičů.⁸⁹ Zanedbaných dětí je podle statistiky ministerstva práce a sociálních věcí více než týraných a sexuálně zneužívaných, proto když v loňském

---

⁸⁴ HRADECKÁ, V. - HRADECKÝ, I. *Bezdomovství - extrémní vyloučení*, Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 43-46.

⁸⁵ PAVELKOVÁ, J. *Bezdomovci a žebráci v České republice, Vzdělávání k toleranci v multikulturním prostředí střední Evropy = Tolerance in multicultural society of Central Europe*, Praha: EIS SVLP UK, 2006, s. 119-120.

⁸⁶ PRŮDKOVÁ, T. - NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, Praha: Triton, 2008, s. 24-25.

⁸⁷ PAVELKOVÁ, J. *Bezdomovci a žebráci v České republice, Vzdělávání k toleranci v multikulturním prostředí střední Evropy = Tolerance in multicultural society of Central Europe*, Praha: EIS SVLP UK, 2006, s. 119-120.

⁸⁸ PRŮDKOVÁ, T. - NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, Praha: Triton, 2008, s. 25.

⁸⁹ HRADECKÁ, V. - HRADECKÝ, I. *Bezdomovství - extrémní vyloučení*, Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 43-46.

roce ministerstvo zahrnuje i tuto skupinu, výsledný počet se zvětšil na dvojnásobek.⁹⁰

Neadekvátní péče o dítě má za následek poruchy chování dítěte (opakující se nebo trvalé projevy agresivity, disociálního nebo vzdorovitého chování, porušující sociální normy). Neadekvátní péči neposkytuje však pouze ústavní výchova, ale také rodina, která dlouhodobě neuspokojuje potřebu lásky a stabilního citového vztahu. Deprivace se projevuje ve vývojové retardaci, v somatických poruchách vývoje, v postižení řeči, v narušené schopnosti dítěte navazovat hlubší vztahy, nebo může vést až k destruktivnímu chování v pozdějším věku. Poruchy chování dítěte jsou projevem náhradního uspokojení deprivace.⁹¹

Mezi bezdomovci se stále častěji objevují i velmi mladé dívky, které z nejrůznějších důvodů opustily dětské domovy, výchovné ústavy nebo i domov. Svobodu jim nabízí vábívé „zlo“, a tak lehkomylně střídají partnery, přátelé,... Dochází k těhotenství, potratům, porodům s opuštěním dítěte, útekem z porodnice a návrat zpět na ulici. Rodiče mnohdy trestají svoji těhotnou dceru, vyháněním z domova, aniž by tušili, že tím způsobí ještě větší zlo.⁹²

Situace ve světě

Podle statistik Organizace spojených národů bylo v roce 2001 ve světě 150 miliónů bezprizorných dětí ve věku od 3 do 18 let a číslo se zvětšuje každým dnem. Přibližně 40% těchto dětí nemají domov a ostatní, aby uživily svoji rodiny, pracují na ulicích. (Některé neoficiální statistiky hovoří o tom, že do roku 2020 se toto číslo vyšplhá až na 800 miliónů.) Především v rozvíjejících se zemích a v mnohých velkých městech můžeme bezprizorné děti najít.⁹³

Od roku 1950 se slaví k 1. červnu Mezinárodní den ochrany dětí. Ochranou dětí se také zabývá organizace UNICEF, především Dětský fond Organizace spojených národů.

Ve světě trpí hladem celkově 146 miliónů dětí, nejhorší je situace v Indii, kde hladoví 57 miliónů dětí. Ročně umírá hladem 12 miliónů dětí (nejhorší je situace

---

⁹⁰ VOKOUN, T. *Bezdomovci* [online]. [cit. 2010-18-10]. Dostupné z <<http://www.bezdomovci.estranky.cz>>.

⁹¹ HRADECKÁ, V. - HRADECKÝ, I. *Bezdomovství - extrémní vyloučení*, Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, s. 51-54.

⁹² Tamtéž, s. 54-56.

⁹³ *Бездомные дети* [online]. [cit. 2011-2-23] Dostupné z <<http://www.straybaby.ru/statistic.php>>.

ve střední a západní Africe). Počet dětí bez domova je 100 miliónů, nejhorší je situace v Brazílii, Bangladéši, Kolumbii, Indii, Nepálu nebo Keni.⁹⁴

Více jak 100 miliónů dětí školního věku v rozvíjejících se zemích nemá přístup k základnímu vzdělání. Okolo 250 miliónů dětí ve věku od 5 do 14 let pracují, z toho 180 miliónů těžce. Kromě toho ve více jak ve 30 zemích světa se děti účastní ozbrojených konfliktů. Podle statistik je číslo dětských vojáků přibližně 250 tisíc. Jsou to děti, které mají zkušenosti s vraždami lidí. 30% z nich jsou děvčata. Za poslední desetiletí zemřelo vinnou ozbrojených konfliktů okolo 2 miliónů dětí, 6 miliónů dětí bylo zraněno a jsou invalidy, 15 miliónů zůstalo bez domova.⁹⁵

2.5. Shrnutí

Faktorů, které vyvolávají bezdomovectví je mnoho, můžeme je rozdělit je subjektivní příčiny, do kterých patří materiální, vztahové, osobní a institucionální faktory a objektivní příčiny. Příčiny bezdomovectví se také liší u mužů, žen i dětí. Především u dětí z neúplných rodin či výchovných ústavů hrozí bezdomovectví ve větší míře.

---

⁹⁴ *Бездомные дети* [online]. [cit. 2011-2-23] Dostupné z <<http://www.straybaby.ru/statistic.php>>.

⁹⁵ Tamtéž.

3. Společnost v Rusku

Na první pohled by se mohlo zdát, že není potřeba se ohlížet do historie, proto abych mohla popsat ruskou společnost. Situace v Rusku je ale tak specifická a odlišná od ostatních evropských zemí, že je nutné poukázat i na odlišný kulturní a hospodářský vývoj, který tuto zemi postihl. Nelze popisovat sociální společnost bez toho, aniž bych nevedla širší souvislosti. K pochopení charakteru této země jsou historické souvislosti nezbytné, i když historie aktuální není, přesto ji nemůžu opomenout. I proto jsem začala kapitolou ohlednutí do historie a teprve potom jsem se pokusila popsat současné obyvatelstvo Ruska, kde jsem se snažila poukázat na změny a příčiny.

3.1. Ohlédnutí do historie

Na konci 19. století proběhlo první a jediné sčítání lidu v ruské říši. Celkový počet obyvatel byl 125 640 000 (říše rostla a pojímala neustále další a další národy). Převážná většina obyvatel pracovala a živila se zemědělstvím (74,6%). Průmyslem a řemesly se živilo pouze 9,5% obyvatel. Obchodem a financemi se zabývalo v Rusku jen 3,3% obyvatel. Úředníků bylo ještě méně, a to pouze 2,2%. Proběhla i statistika gramotnosti, která ukázala, že obratnost Rusů se zacházením se statistikou je staršího data. Hodnotili se všichni obyvatelé starší 10 let, u nichž se dotazem zjišťovala schopnost číst, psát ale nikoliv. Z této statistika (která byla jistě nadhodnocena) se dozvíme, že 27,7% obyvatel umělo číst (pořadí národů je následující: Estonci 94,1%, Lotyšši, Němci, ..., Rusové 29,3%). Kolem 1,5% obyvatel nad 10 let navštěvovalo vyšší než základní školy.⁹⁶

Ruské hospodářství se vyvíjelo pomaleji než v ostatní Evropě. Přelom 19. a 20. století byl ve znamení pokusu o „průmyslovou revoluci“. Všeobecná zaostalost však ztížovala podmínky pro rozvoj, proto musela být revoluce vedena cestou autokratických nařízení a činů. Důsledky této politiky byly ale tíživé. Do země se sice přivedl dostatek zahraničního kapitálu, kterým se rozvíjel ruský průmysl (pára byla přivedena nikoliv do továren, ale na koleje), ovšem na úkor prostého lidu, který platil vysoké daně). Dělnictvo v továrnách tvořily ženy a děti (1/4). Pracovalo se 12-

---

⁹⁶ ŠVANKMAJER, M. - VEBER, V. - SLÁDEK, Z. - MOULIS, V. - DVOŘÁK, L. *Dějiny Ruska*, Praha: Lidové nakladatelství, 2004, s. 281-284.

14, někdy až 18 hodin denně. Kvetla korupce, úředníci byli zloději a kradlo se v milionech. Rychle se prohluboval příkop mezi chudinou a bohatými, což se stalo pro Rusko nezvladatelné a osudné. Hospodářské krize a nepokoje na začátku 20. století přerušily hospodářský vývoj.⁹⁷

Je obecné známé, že Rusko za Evropou zaostávalo nejméně o jedno století (hospodářská zaostalost, zastaralé společenské formy – samoděržaví, nízká kulturní úroveň). Příčinu můžeme hledat v neustávající expanzi, která anachronický vládní systém držela při životě od 16. století. Čas od času se Rusko snažilo přiblížit Evropě, „výsledek se však často nekryl s původním úmyslem“.⁹⁸ Státní dirigismus brzdil vývoj soukromého podnikání a ekonomické aktivity obyvatelstva. „Střední vrstvy živořily, proti mocnému státu a úzké vrstvě boháčů stály masy městské a venkovské chudiny.“⁹⁹ V Evropě se začala zvyšovat životní úroveň vrstev obyvatelstva, naopak v Rusku bohatí ještě více bohatli a chudí ještě více chudli a hladověli.¹⁰⁰

Rusko se na krátkou dobu, díky kapitalismu, na chvíli přiblížilo Evropě. Univerzity, které dostaly autonomii, umožňovaly vzdělání i nešlechticům. Tak vyrostala opozice proti carismu a její zpátečnické politice. Odpor vůči carismu se zrodil především mezi studenty a inteligencí. Na začátku 20. století technický i průmyslový vzestup ovlivnil život, avšak jen městského obyvatelstva. Ruská inteligence byla vyspělá, ale ostatní Rusko velmi zaostávalo.¹⁰¹ Některé politické strany s ohledem na drsné postupy vlády přinesly terorismus (ve snaze „očistit lidstvo“). Statistiky jsou otřesné, střílelo se všude (denně zemřelo rukou teroristů 3,5 příslušníků carské moci).¹⁰²

Carismus si může připsat ještě jeden vynález – od roku 1845 je v trestním zákoníku uvedeno tak neurčité vymezení politických zločinů, že do nich lze obsáhnout takřka všechno. Tresty byly velice přísné.¹⁰³

Po velice krátkém demokratickém období v Rusku nastoupil socialismus, který zavedl na první pohled fungující novou hospodářskou politiku. Situace se zlepšovala a pomalu se dostávala na hodnoty předválečné. Státní podniky nebyly

---

⁹⁷ ŠVANKMAJER, M. - VEBER, V. - SLÁDEK, Z. - MOULIS, V. - DVOŘÁK, L. *Dějiny Ruska*, Praha: Lidové nakladatelství, 2004, s. 285-286.

⁹⁸ Tamtéž, s. 286.

⁹⁹ Tamtéž, s. 287.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 287.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 306-308.

¹⁰² Tamtéž, s. 288-289.

¹⁰³ Tamtéž, s. 289.

schopny konkurovat soukromému podnikání, východiskem bylo družstevnictví, čímž se vytěsnili z trhu soukromí podnikatelé. Ekonomická situace byla tíživá, proto se Stalin rozhodl jít cestou „primitivní socialistické akumulace a zavrhnout systém nové hospodářské politiky“.¹⁰⁴ Pokroky byly velké. Úspěchy byly však vykoupeny velkými ztrátami. Kdo nešel do kolchozu, šel do kulaků. Do roku 1931 bylo v kolchozech přes 80% rolnických hospodářství, tím mohly být všechny výrobky z vesnic odčerpávány. Odhaduje se, že násilnou kolektivizací zemřelo na pět milionů lidí. Generace se musely obětovat pro modernizaci. Pracovní tábory se staly součástí sovětské ekonomiky. Práce kolchozníků byla nedobrovolná, což vedlo k státně monopolistickému zacházení s pracovními silami. Součástí hospodářského systému se stal gulag, který se rozšířil ze sibiřské části do evropské části Ruska.¹⁰⁵

Po rozpadu Sovětského svazu (1991) se začala řešit velká otázka – s kým se identifikovat? Ruskou se vyvíjelo na rozhraní evropské, středovýchodní a asijské kultury. Vzniká tak konflikt různých civilizací. Evropané vnímají hodnoty na základě toho, že subjekt je si vědom své svobody, na rozdíl od Orientu, kde je jednotlivec bezprávný a nemá samostatné vědomí. Rusko je nyní na rozcestí a musí se rozhodnout, navzdory tomu, že je těžké se zbavit dědictví minulosti. Není důležité, jak je Rusko veliké, ale jak vyspělou ekonomiku bude mít ve srovnání s nejnávštějšími zeměmi.¹⁰⁶ „Za velikost impéria se platí chudobou.“¹⁰⁷

3.2. Obyvatelstvo Ruska

Poté, co se rozpadl Sovětský svaz, mělo Rusko 148 milionů 700 tisíc obyvatel. Při sčítání lidu o deset let později bylo napočítáno 144 milionů 500 tisíc lidí. 18 evropských zemí je na tom podobně, možná i proto nevypadá na první pohled úbytek tragicky. Jenomže Rusko má svá specifika, jako vždy. Za stejnou dobu se totiž podle údajů Státního statistického úřadu do země přistěhovalo 5,5 milionu lidí (především z bývalých sovětských republik). Bez přistěhovalců by tedy číslo bylo 9 milionů lidí (tedy milion ročně). Podle OSN se počet obyvatel Ruska do roku 2025 sníží o dalších 21 milionů. Žádná z evropských zemí se nepotýká s problémem takových rozměrů. V Rusku připadá na 170 zemřelých 100 narozených dětí (např.

---

¹⁰⁴ ŠVANKMAJER, M. - VEBER, V. - SLÁDEK, Z. - MOULIS, V. - DVOŘÁK, L. *Dějiny Ruska*, Praha: Lidové nakladatelství, 2004, 369-370.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 372-374.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 510-511.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 511.

v Itálii je tento poměr 103 zemřelých na 100 narozených). V roce 1987 bylo zaznamenáno prudké snižování porodnosti. Díky zlepšující se ekonomické situaci v posledních letech porodů mírně přibylo, úbytek obyvatelstva to ale neovlivnilo.¹⁰⁸

V Rusku strádá neplodností jednoho z partnerů až 13% manželských párů, což je dvakrát tolik než v USA. Snižování počtu potratů se také nelepší (až 12% žen se po prvním potratu stává neplodnými).¹⁰⁹ Podle údajů Human Life International nejsou výjimkou ženy, které podstoupí 20 až 30 potratů za život. Na vině je často mentální deprese způsobená komunismem ale i špatná ekonomická situace. Tak velké číslo potratů je způsobeno i tím, že za SSSR nebyla antikoncepce dostupná, později, když se na trh dostala, byla drahá. Ženy si zvykly na potraty, a využívají jich dodnes, protože v mnohých oblastech je levnější potrat než antikoncepce. A to i přesto, že potraty jsou prováděny v otřesných podmínkách.¹¹⁰

V Rusku je velice vysoká kriminalita, sebevraždy jsou na denním pořádku, velmi rozšířený je i alkoholismus, drogy, virus HIV, mezi další problémy patří vysoký počet rozvodů, s tím spojené domácí násilí, a mimo jiné i nezodpovědnost za své bližní. Díky tomu žije v Rusku podle neoficiálních odhadů až 4 miliony bezprizorních dětí, jen málo jich je v dětských domovech, kde žijí v otřesných podmínkách, často jsou týrané, a proto raději volí život na ulici. Přitom většina těchto dětí má alespoň jednoho žijícího rodiče.¹¹¹

Neustále stoupá počet rozvodů, na 4 svatby připadají 3, a existují oblasti, kde dokonce číslo rozvodů převyšuje počet sňatků.¹¹²

Syfilis je v Rusku stokrát rozšířenější nemocí než například v Německu. Problémem ale není neschopnost ruských lékařů, nýbrž propastný rozdíl mezi luxusní nemocnicí pro bohaté a obyčejnou nemocnicí v okresním městečku.¹¹³

Průměrný věk mužů se snížil od roku 1961 o 5 let. Podle Státního statistického úřadu se dožívají ruští muži 58 let, 11 měsíců a 16 dnů. Ženy žijí až

---

¹⁰⁸ STĚPANOVÁ, L. - VYCHODILOVÁ, Z. *Zeměpisné a politické reálie současného Ruska=Географические и политические реалии современной России*, Olomouc: Univerzita Palackého, Filozofická fakulta, 2005, s. 89.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 89.

¹¹⁰ KINDLEROVÁ, A. *Leninovo prokletí: Současná potratová situace v Rusku* [online]. [cit. 2010-12-20] Dostupné z <http://www.tedeum.cz/1_2006/leninovoprokleti_12006.htm>.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² STĚPANOVÁ, L. - VYCHODILOVÁ, Z. *Zeměpisné a politické reálie současného Ruska=Географические и политические реалии современной России*, Olomouc: Univerzita Palackého, Filozofická fakulta, 2005, s. 89.

¹¹³ Tamtéž, s. 89-90.

o 14 let déle. Podle expertů jsou hlavní příčinou choroby, a to především kardiovaskulární a nejrůznější úrazy. Tolik smrtelných úrazů, vražd, sebevražd a také dopravních nehod nezaznamenává žádná jiná evropská země.¹¹⁴

3.3. Shrnutí

Těžko zařadit Rusko do Evropy nebo Asie. Tato země stála a stále stojí na hranici mezi tolik odlišnými světy jako je Evropa a Asie. Rusko se více či méně přibližovalo v historii jednomu nebo druhému kontinentu, ale neidentifikovalo se zatím ani s jedním. Carismus se udržel po dlouhá staletí, a když se ruský lid konečně vymanil ze samoděržaví, nastala doba více méně stejně krutá – socialismus. Po rozpadu Sovětského svazu se Rusko stalo svobodným. Rusové však zatím nevědí, jak se svobodou naložit, ani jakou cestou se vydat.

Demografické údaje svědčí o nelehké historii a jejích následcích v současnosti. Alarmující statistiky jako vysoká úmrtnost, rozvodovost, vysoká kriminalita, snižující se průměrný věk nebo velký úbytek ruského obyvatelstva nasvědčují těžkému životu v Rusku.

---

¹¹⁴ STĚPANOVÁ, L. - VYCHODILOVÁ, Z. *Zeměpisné a politické reálie současného Ruska=Географические и политические реалии современной России*, Olomouc: Univerzita Palackého, Filozofická fakulta, 2005, s. 90.

4. Bezprizorné děti v Rusku

V této kapitole jsem se zaměřila na Rusko a jeho bezprizorné děti. Mohla by vzniknout otázka, proč právě Rusko, když ve světě existují země jako Indie, která se potýká s mnohem větším problémem než Rusko. Nikde jinde v Evropě však takový problém není, a právě proto jsem se zaměřila na tuto napůl evropskou a napůl asijskou postsovětskou zemi.

Zaměřila jsem se především na příčiny bezprizornosti dětí, současnou situaci a historii.

4.1. Příčiny bezprizornosti dětí

Pojem bezprizornost se liší od pojmu dítě bez dozoru. Federální zákon z roku 1999 rozlišuje tyto pojmy následovně:

Bez dozoru – mladistvý, jehož chování není dostatečně kontrolované, nedochází do školy a špatně se chová (rodiče nebo zákonný zástupce neplní svoji roli).

Bezprizorný – dítě bez dozoru, které nemá domov ani místo, kde by přespávalo.¹¹⁵

Bezprizornost je zapříčiněna problémy sociálně-ekonomického charakteru (vátky, revoluce, hladomor, živelné pohromy,...). Ekonomická krize, bída, nezaměstnanost, oslabení podpor rodin, morálně-psychologická krize, rozšíření psychických onemocnění, to jsou faktory, které způsobují dětskou bezprizornost.¹¹⁶

Dokumenty Rady federace označují za příčiny vzniku a růstu bezprizorných zničení státní infrastruktury socializace a výchovy dětí a také krizi rodiny (nárůst bídy, zhoršení podmínek pro život, zničení morálních hodnot a výchovného potenciálu rodin).¹¹⁷

Dalšími příčinami je nárůst kriminality společnosti, velké je také rozšíření jevů pro Rusko zcela nových, které kazí morálku (prostituce, obchod s drogami), malá kontrola zaměstnavatelů zapojujících děti do nelegální činnosti. Narůstá také nelegální pohyb dětí (často bez doprovodu dospělých) z bývalých republik SSSR,

---

¹¹⁵ *Детская беспризорность* [online]. [cit. 2011-2-19] Dostupné z <<http://ru.wikipedia.org/wiki>>.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ Tamtéž.

který je způsoben ozbrojenými konflikty, a také stále těžší ekonomickou situací těchto zemí.¹¹⁸

Z výzkumu mezi bezprizornými dětmi, který byl proveden ruským Institutem demografie¹¹⁹, vyplynulo, že mezi 3 hlavní příčiny, proč děti volí tuláctví, patří: alkoholismus rodičů (40,5%), absence jednoho nebo obou rodičů, fyzické násilí na dětech ze strany rodičů. Z těchto příčin vyplývá, že příčinou bezprizornosti je deviantní nebo konfliktní rodina.¹²⁰

Tento závěr potvrzuje i řada dalších příčin, které uvedly dotazované bezprizorné děti: špatná materiální situace v rodině, rodiče neživí (13,3%), konflikty s rodiči, bratry, sestrami, příbuznými (16,5%), vyhnání z domova (8,5%), absence bydlení (3,2%), sexuální obtěžování ze strany otčima, otce, macechy (2,1%), (0,5% znásilnění), rozvedení rodiče, matka nebo otec si přivedl domů milence (10,8%), rodiče, kteří ztratili rodičovská práva (1,4%), děti ve věku 7-11 let často vyhání z domova (8-20%).¹²¹

Pro srovnání s výše vyjmenovanými příčinami, jsou individuální příčiny charakteristické pro nevelký počet dotazovaných dětí: 8,2% chtělo svobodný život, cestovat, 1,3% odešlo za výdělkem, 4,1% odešlo pod vlivem přátel, 3,6% mělo problémy ve škole.¹²²

V 63,3% se v rodině praktikovalo násilí, z toho v 35,8% často i hrubé. V 64,5% bylo násilí na chlapcích, v 61% na dívkách. Je s podivem, že hrubé násilí častěji páchají matky (42,1%) než otcové (39,0%).¹²³

---

¹¹⁸ *Детская беспризорность* [online]. [cit. 2011-2-19] Dostupné z <<http://ru.wikipedia.org/wiki>>.

¹¹⁹ Institut demografie spadá pod Národní výzkumnou univerzitu – Vysoká škola ekonomická (v Moskvě).

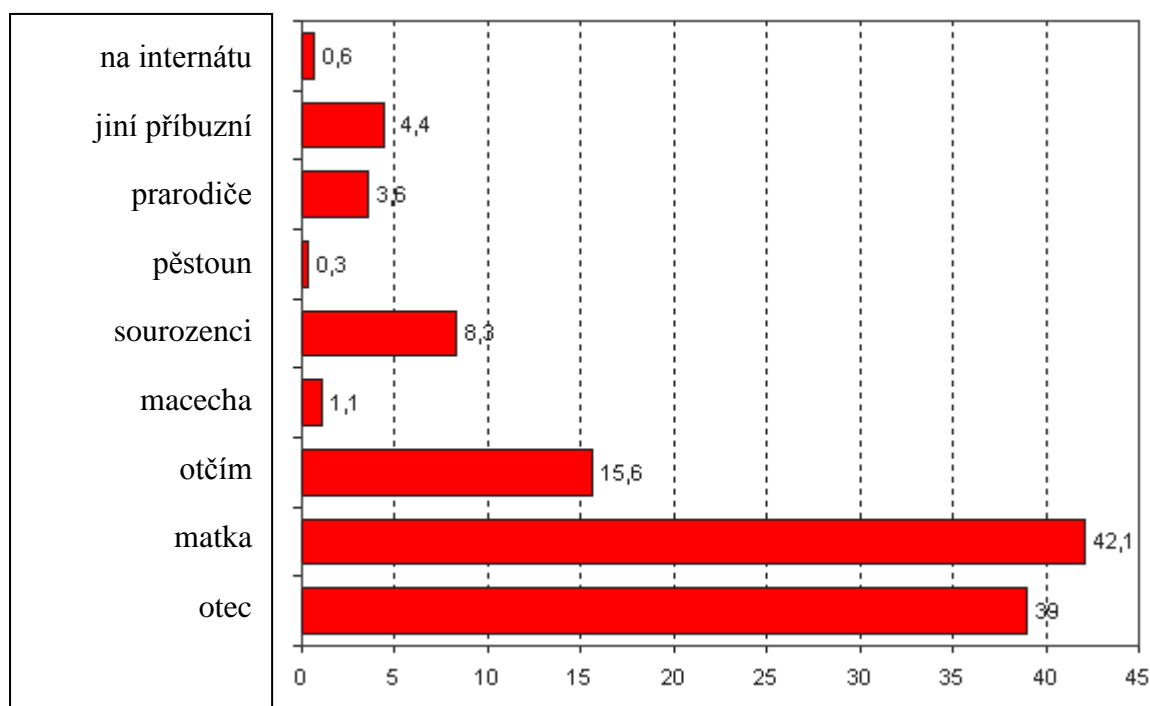
¹²⁰ АРЕФЬЕВ, А. *Что гонит детей на улицы* [online]. [cit. 2011-2-19] Dostupné z <<http://demoscope.ru/weekly/2003/0113/tema09.php>>.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² Tamtéž.

¹²³ Tamtéž.

Obrázek 3: Podíl bezprizorných, na kterých bylo praktikováno hrubé násilí rodiči nebo příbuznými

Zdroj: АРЕФЬЕВ, А. *Что гонит детей на улице* [online]. [cit. 2011-2-19] Dostupné z <<http://demoscope.ru/weekly/2003/0113/tema09.php>>.

Nehledě na natolik závažnou situaci v rodině, 46,6% bezprizorných dětí jsou rozhodnuty vrátit se k bývalé rodině. 11,8% dětí by chtělo odejít do jiné rodiny (v které nepijí, je tam matka i otec, do zabezpečené rodiny,...) 10,5% si přejí, aby je někdo adoptoval a 8,1% bezprizorných si přeje, aby se staly branci.¹²⁴

¹²⁴ АРЕФЬЕВ, А. *Что гонит детей на улице* [online]. [cit. 2011-2-19] Dostupné z <<http://demoscope.ru/weekly/2003/0113/tema09.php>>.

4.2. *Současná situace*

Přestože obyvatel a tím pádem i dětí v Rusku rapidně ubývá, mohlo by se zdát, že bude o děti lépe postaráno po stránce fyzické i sociální. Opak je ale pravdou. Počet bezprizorných neustále roste.¹²⁵

Současná situace je velmi vážná. Vždyť děti jsou budoucnost národa, nadějí na lepší život všech. Je ale těžké, něco zlepšovat, když vláda v krizi neplatí ani státním zaměstnancům, jako jsou například učitelé či policisté. Ti místo peněz dostávají vodku, rajčatovou šťávu nebo plastické kbelíky¹²⁶ o kvalitě výuky v tomto případě snad nelze ani hovořit. Když si člověk nevydělá ani na základní obživu, jakým způsobem má v již tak nelehkých životních podmínkách přežít jeho rodina. Člověk upadá do stresu, protože nemůže uživit rodinu, hladovým dětem se to nelíbí, a to už je jen krůček k domácímu násilí, děti odchází s přáteli za vidinou lepšího života a na ulici již zůstanou. Podle Lušaginy opustilo školu 1,5 miliónu dětí.¹²⁷

V současné době neexistuje kompletní a průkazná statistika počtu bezprizorných dětí. Jednotlivé znalecké posudky se od sebe dosti liší, což může být způsobeno použitými metodami ale také utajeností toho jevu.¹²⁸

V. S. Demina, zástupkyně předsedy Výboru Rady federace pro sociální politiku, uvádí následující čísla: více než 100 tisíc bezprizorných dětí, okolo 1 miliónu dětí bez dozoru, předseda Výboru Rady Federace pro bezpečí a obranu V. Ozerov uvádí počet bezprizorných od 2 do 5 miliónů. Boris Gryzlov uvedl v roce 2002 2,5 miliónu bezprizorných dětí. Podle údajů Generálního prokurátora Vladimira Ustinova se v Rusku v roce 2002 napočítalo od 2 do 3 miliónů bezprizorných dětí.¹²⁹ Podle odhadu Ruské federace a nezávislých expertů může být toto číslo 3 – 4 milióny (což by se přibližovalo roku 1921, kdy v důsledku válek, intervence a revoluce byl odhad 4 – 5 miliónů).¹³⁰

Podle slov ministra vnitra Rašina Nurgalijeva Rusko zažívá třetí vlnu nezletilých bezprizorných po občanské a světové válce. Podle hrubých údajů

---

¹²⁵ АРЕФЬЕВ, А. *Истинных масштабов российской беспризорности не знает никто* [online]. [cit. 2011-2-23] Dostupné z <<http://demoscope.ru/weekly/2003/0113/tema09.php>>.

¹²⁶ PROCHÁZKOVÁ, P. Krize a bezdomovci, *Týden*, Roč. 5, č. 39, s. 82-86.

¹²⁷ ЛУШАГИНА, И. Детям риска требуется помощь, *Воспитание школьников*, Roč. 31, č. 4 (1997), s. 48-50.

¹²⁸ *Детская беспризорность* [online]. [cit. 2011-2-19] Dostupné z <<http://ru.wikipedia.org/wiki>>.

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ АРЕФЬЕВ, А. *Что гонит детей на улицы* [online]. [cit. 2011-2-19] Dostupné z <<http://demoscope.ru/weekly/2003/0113/tema09.php>>.

Ministerstva vnitra se k roku 2005 v Rusku vyskytovalo 700 tisíc sirotků, 2 milióny mladistvých je negramotných, a více než 6 miliónů nezletilých se nachází v sociálně nepříznivých podmínkách.¹³¹

Bezprizornost přináší těžké sociální následky jako nárůst narušení morálky a zločinnosti mezi nezletilými, prostituci, alkoholismus, narkomanií.¹³² 20% dětí už má zkušenost s narkotiky, 95% z nich má psychické úchytky, ale pomoc se dostává pouze 10% z nich. O 60% vzrostla sebevražednost dětí.¹³³

V roce 2004 bylo v Rusku zaregistrováno více než 154 tisíc zločinů, které spáchali nezletilí, a také 60-70 tisíc zločinů dětí, které nedosáhly věku trestní odpovědnosti. Na policii bylo za porušení právního řádu přivezeno více jak 1 milión nezletilých.¹³⁴ Podle statistik zločin spáchalo každé čtvrté dítě, v Moskvě dokonce každé druhé.¹³⁵

63% dotazovaných bezprizorných dětí bylo předvedeno na policii, z toho 46,4% vícekrát. Setkání bezprizorných s policií je časté počínaje 11. rokem života.¹³⁶

---

¹³¹ *Детская беспризорность* [online]. [cit. 2011-2-19] Dostupné z <<http://ru.wikipedia.org/wiki>>.

¹³² Tamtéž.

¹³³ ЛУШАГИНА, И. Детям риска требуется помощь, *Воспитание школьников*, Roč. 31, č. 4 (1997), s. 48-50.

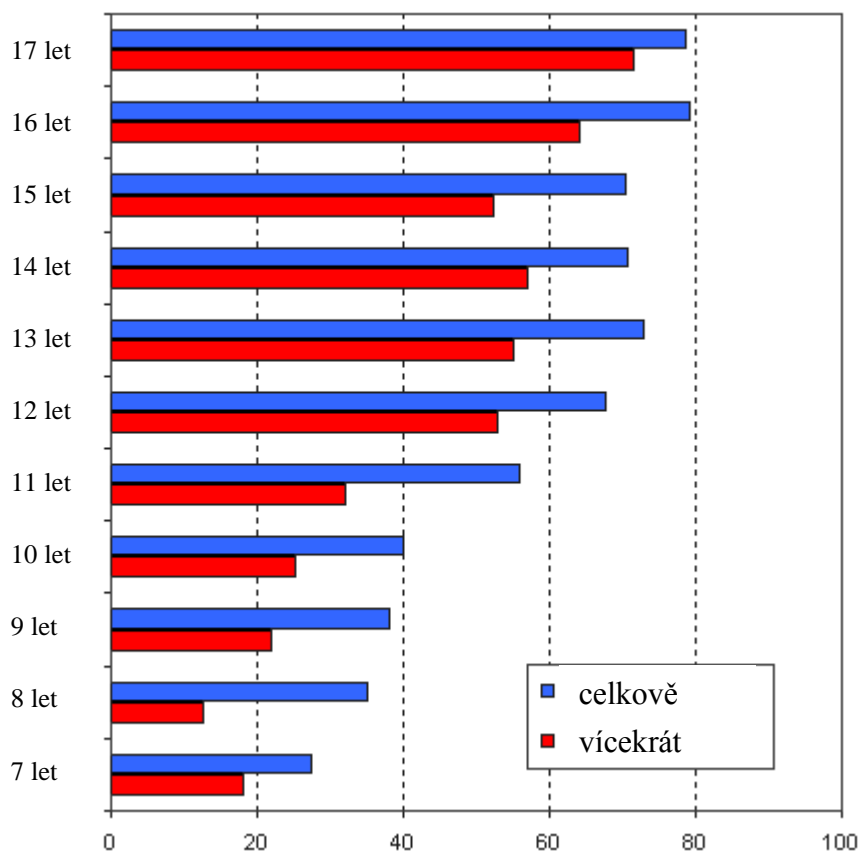
¹³⁴ *Детская беспризорность* [online]. [cit. 2011-2-19] Dostupné z <<http://ru.wikipedia.org/wiki>>.

¹³⁵ ЛУШАГИНА, И. Детям риска требуется помощь, *Воспитание школьников*, Roč. 31, č. 4 (1997), s. 48-50.

¹³⁶ АРЕФЬЕВ, А. *Что гонит детей на улицу* [online]. [cit. 2011-2-19] Dostupné z <<http://demoscope.ru/weekly/2003/0113/tema09.php>>.

Obrázek 3: Podíl bezprizorných dětí předvedených na policii

Zdroj: АРЕФЬЕВ, А. *Что гонит детей на улицу* [online]. [cit. 2011-2-19] Dostupné z <<http://demoscope.ru/weekly/2003/0113/tema09.php>>.

Bezprizorné děti, které nemají prostředky k životu, žijí na půdách, v opuštěných domech a chalupách, v garážích ale také u potrubí centrálního vytápění.¹³⁷ Mohou být využity k obchodnímu a kriminálnímu vykořisťování. Tyto děti se zapojují do kriminálního prostředí (práce na ulici ve škodlivých podmínkách, prostituce, pornografie, tabákový průmysl, výroba alkoholu atd.), kde riskují své zdraví, psychický i sociální rozvoj.¹³⁸ V 52% si vydělávají žebráním, 38,6% si přivydělává (jako stavební nosiči, pomocní dělníci, na soukromých zahradách,

¹³⁷ МОЛОТИЛОВА, Л. К. Безпризорные дети, *Девичник* [online]. [cit. 2011-2-23] Dostupné z <<http://www.devichnick.ru/0510slepak.htm>>.

¹³⁸ *Детская беспризорность* [online]. [cit. 2011-2-19] Dostupné z <<http://ru.wikipedia.org/wiki/>>.

prodávají láhve, uklízí odpadky atd. 38,6% bezprizorných dětí krade, 34,45% si vydělává sexem za peníze a 3% prodává narkotika.¹³⁹

Od roku 1994 do roku 2002 vzrostl počet dětí alkoholiků 1,9 krát, 3,3 krát toxikománie, a 17,5 krát drogová závislost. Povážlivě se také zvýšil počet dětí, které onemocněly syfilidou, AIDSem nebo jinými venerickými nemocemi.¹⁴⁰

Ze statistiky provedené mezi bezprizornými dětmi v roce 2003 vyplývá, že 18,5% dětí nezná název státu, v kterém žije a 30% dětí si nevzpomíná ani na jednu pohádku.¹⁴¹

Ve vzniklé situaci vláda nepodniká efektivní opatření, která by řešila problém bezprizornosti. V Rusku je v současnosti okolo 2 tisíc dětských domovů, z čehož asi polovina potřebuje kapitální opravu. Chovancům státních dětských domovů chybí oblečení, školní potřeby, často také jídlo. V řadě regionů se dětem 2-3 roky nedostane lékařské prohlídky. Děti jsou často vystavovány hrubému chování a bití ze strany vychovatelů. Mládež odchází z dětských domovů absolutně nepřipravena na život, nedostává se jim žádná praktická ani psychologická podpora pro další uspořádání svého osudu. O tom svědčí statistika: 40% chovanců z dětských domovů a internátních škol pro sirotky se stává alkoholiky nebo drogově závislými. Pouze 10% se více nebo méně úspěšně zapojuje do samostatného života.¹⁴²

Pomocí bezprizorným dětem se pokoušejí různé společenské organizace. Organizují stravování dětí na ulicích nebo v jídelnách, poskytují lékařskou i psychologickou pomoc, zakládají svoje dětské domovy a útulky. Dětské domovy a útulky se zakládají i při farnostech a klášterech. Mají ale velké potíže, zejména s financemi a nedostatkem místa. Když se jim podaří vyřešit finanční překážky, vzniká problém byrokratický, a to s oficiální registrací útulků. Toto má za následek, že existuje mnoho neoficiálních dětských útulků, které nedostávají žádnou finanční

---

¹³⁹ МОЛОТИЛОВА, Л. К. Безпризорные дети, *Девичник* [online]. [cit. 2011-2-23] Dostupné z <<http://www.devichnick.ru/0510slepak.htm>>.

¹⁴⁰ *Детская беспризорность* [online]. [cit. 2011-2-19] Dostupné z <<http://ru.wikipedia.org/wiki>>.

¹⁴¹ МОЛОТИЛОВА, Л. К. Безпризорные дети, *Девичник* [online]. [cit. 2011-2-23] Dostupné z <<http://www.devichnick.ru/0510slepak.htm>>.

¹⁴² VYSLOUŽILOVÁ, E. – MACHALOVÁ, M. – VYCHODILOVÁ, Z. Безпризорные дети России, *Cvičebnice překladu pro rusisty III*, Olomouc: Univerzita Palackého, Filozofická fakulta 2006, s. 277 – 288.

pomoc od státu. Pouze v málo případech se podaří získat útlukům, které jsou založeny církevními organizacemi, oficiální status a financování od státu.¹⁴³

4.3. Historie bezprizornosti v Rusku

Občanská válka

Počet bezprizorných dětí vzrostl v důsledku První světové a Občanské války. Podle jedněch údajů bylo v roce 1921 4,5 miliónu bezprizorných, jiné údaje hovoří však o 7 miliónech bezprizorných dětí.¹⁴⁴

Řešení tohoto problému si vytyčila vláda jako svůj politický úkol. Řešením se zabývaly i další organizace. Byly založeny dětské výchovné instituce internátního typu – dětské domy, pracovní komuny, školy-kolonie, školy-komuny, dětská městečka. V roce 1919 se v dětských domech vychovávalo 125 tisíc dětí, v letech 1921 – 1922 číslo vzrostlo na 540 tisíc dětí.¹⁴⁵

V roce 1935 podle údajů Sovětského svazu socialistických republik byla potlačena masová bezprizornost. Výskyt bezprizornosti se přiznával, ale odůvodňovalo se to jednotlivými nedostatky.¹⁴⁶

Vlastenecká válka a poválečné roky

S počátkem Veliké vlastenecké války začal opět růst počet bezprizorných i dětí bez dozoru, vzrostl také počet dětské kriminality. Už v roce 1942 byla přijata opatření na řešení problému bezprizorných.¹⁴⁷

V roce 1950 existovalo v Rusku 6543 dětských domů, ve kterých bylo vychováváno 637 tisíc dětí. V roce 1952 přijala Rada ministrů SSSR nařízení „O opatřeních likvidace dětské bezprizornosti v RSFSR“. V roce 1960 se v školách-internátech učilo okolo 1 miliónu neplnoletých.¹⁴⁸

Nový nárůst počtu bezprizorných se v Rusku objevil na počátku 90. let 19. století.¹⁴⁹

---

¹⁴³ VYSLOUŽILOVÁ, E. – MACHALOVÁ, M. – VYCHODILOVÁ, Z. Безпризорные дети России, *Cvičebnice překladu pro rusisty III*, Olomouc: Univerzita Palackého, Filozofická fakulta, 2006, s. 277 – 288.

¹⁴⁴ *Детская беспризорность* [online]. [cit. 2011-2-19] Dostupné z <<http://ru.wikipedia.org/wiki>>.

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ Tamtéž.

¹⁴⁹ Tamtéž.

4.4. Shrnutí

Příčin bezprizornosti ruských dětí je mnoho – bída, hladomory, války, revoluce, drogy, prostituce, fyzické násilí na dětech,... Počet bezprizorných dětí neustále narůstá. Ruská sociální politika je nedostatečná a opatření, která vláda podniká, jsou nedostatečná. Podle nejhorších odhadů žije na ulicích až 5 miliónů dětí. Pomoc organizují i společenské organizace, stále je jich však nedostatek. Rusko problém bezprizorných dětí řešilo již vícekrát v historii. Nejhorší situace, pochopitelně, nastaly po válkách. Sovětský svaz se je snažil efektivně řešit.

Závěr

Práce se zabývala bezdomovectvím se zaměřením na děti Ruska. Jedná se o téma velice rozsáhlé, já jsem se zaměřila na obecný pohled na dané téma. Téma jsem si vybrala s ohledem na svůj studijní obor, a to bezdomovectví jako sociální problém se zaměřením na Rusko.

Definice bezdomovectví existuje velké množství, je proto těžké najít jednu všeobecně přijímanou, podle které by se posuzovala závažnost problému. Protože se problém neposuzuje podle stejných kritérií, jednotlivé statistiky se od sebe hodně liší. Dalším důvodem pouze přibližného počtu bezdomovců jsou i různé formy bezdomovectví, někteří svůj životní postoj tají, nebo jim to teprve hrozí. Nebo můžeme posuzovat podle integrace do bezdomovecké subkultury. Většina bezdomovců se potýká se stejnými problémy – alkoholici, či drogově závislí s nedostatkem citových vztahů, zanedbaní se špatným zdravotním stavem. Zásadním problémem je nezaměstnanost, díky hospodářským krizím se však stále snižuje počet pracovních míst. Stát se bezdomovcem může člověk takřka ze dne na den, ale návrat je mnohem složitější. Bezdomovectví není však jen problém současné společnosti, tento jev můžeme hledat už v biblických dobách. Pro českou společnost je bezdomovectví také pouze zdánlivě novým problémem. V době komunistického režimu jsme sice na ulicích tyto lidi nepotkávali, přesto však existovali, pouze byli umísťováni do psychiatrických léčeben, aby nebyli vidět. S bezdomovci se můžeme setkat prakticky ve všech velkoměstech po celém světě, pobývají však i na vesnicích, nebo v lesích.

Naše demokratická společnost je ještě velmi mladá a na nové jevy jsme i po více jak 20 letech stále málo připraveni. V době komunismu jsme se s bezdomovci běžně nepotkávali, možná i proto je stále tento problém tak málo studován a ani současná česká společnost nevěnuje bezdomovectví dostatečnou pozornost. Není proto divu, že máme velice zkreslené představy o těchto lidech.

Každý problém je nutné posuzovat nejen ve svých důsledcích, ale především ve svých příčinách. Faktorů, které přispívají k bezdomovství, existuje mnoho, jsou však rozdílná u jednotlivých pohlaví. Děti jsou nejohroženější právě institucionálními faktory.

Rusko si prošlo nelehkou historií s mnoha krutými válkami, hladomory, revolucemi. Žádná jiná evropská země se nepotýká s takovými problémy jako právě Rusko: vysoký počet rozvodů, potratů, sebevražd, nízký průměrný věk, alkoholismus,... Nejhorší problém, který snad Rusko může vůbec řešit, jsou bezprizorné děti, kterých v této postkomunistické zemi žije, podle nejhorších odhadů, kolem 5 milionů.

Příčin bezprizornosti dětí existuje mnoho, jednou z hlavních příčin je alkoholismus, který má svoji příčinu v socialismu. Současná situace je alarmující a volá po nových opatřeních, jelikož ty současná jsou nedostatečná. Mnoho nevládních organizací poskytuje pomoc ve formě útulků nebo jenom stravování a šacení přímo na ulicích. Děti na ulici žijí v bídných podmínkách, živí se prostitucí, prodejem drog, nebo žebrají. Teplovodní kanály, kde policie v podstatě nemá šanci je chytit, jim poskytují domov. Dětské domovy, kam jsou děti umisťovány, ale jen na krátký čas, protože utíkají pryč, jsou v děsivém stavu, často tu děti také týrají.

Prameny a literatura

ANDRLE, A. Evropská federace asociací pro lidi bez přístřeší FEANTSA, *Demografie*, Roč. 37, č. 3 (1995), ISSN 0011-8265

FITZPATRICK, S. - KEMP, P. - KLINKER, S. *Bezdomovství. Přehled výsledků výzkumů z Velké Británie*, Kostelec nad Černými lesy: SV. s.r.o., září 2004, 96 s., ISBN 80-86625-15-X

HAASOVÁ, J. *Jak žijí v Olomouci ženy bez domova*, 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005, 100 s., ISBN 80-244-1238-1

HORÁKOVÁ, M. Problém zvaný bezdomovství, *Soc. politika*, Roč 23, č. 6 (1997), ISSN 0049-0961

HORÁKOVÁ, M. Výzkum bezdomovství v Evropě, *Soc. politika*, Roč 22, č. 2 (1996), ISSN 0049-0961

V Rusku žije milión dětských bezdomovců, *Hospodářské noviny*, Roč. 45, č. 241 (20011212), ISSN 0862-9587

HRADECKÁ, V. - HRADECKÝ, I. *Bezdomovství - extrémní vyloučení*, Praha: Naděje, občanské sdružení, 1996, 107 s., ISBN 80-902292-0-4

CHADIMA, M. Bezdomovci, *Charitativní péče – dějiny a současnost: pracovní texty pro studenty katedry náboženské výchovy a charitativní péče*, Hradec Králové: Gaudeamus, 2007, ISBN 978-80-7041-632-7

JANEBOVÁ, R. Proces vzniku a stádia bezdomovství, *Sociální práce*, 1999, č. 4, ISSN 1213-6204

KELLER, J. Lidé na okraji společnosti, *Speciální pedagogika*, Roč. 8, č. 2 (1998), ISSN 1211-2720

KOZÁKOVÁ, J. Bezdomovství – specifická forma bydlení a životního stylu, *Geografické rozhledy*, Roč. 7, č. 3 (1997/98), ISSN 1210-3004

КУДРЯВЦЕВА, В. Т. Эти недетские детские проблемы, *Дошкольное воспитание* 0012-561X, Roč. 80, č. 8 (2008)

ЛУШАГИНА, И. Детям риска требуется помощь, *Воспитание школьников*, roč. 31, č. 4 (1997)

NĚKRASOV, I. Moskva si neví rady s bezprizornými dětmi, *Hospodářské noviny*, Roč. 46, č. 106 (3. 6. 2002)

PAVELKOVÁ, J. Bezdomovci a žebráci v České republice, *Vzdělávání k toleranci v multikulturním prostředí střední Evropy = Tolerance in multicultural society of Central Europe*, Praha: EIS SVLP UK, 2006, s. 119, ISBN 80-903623-1-1

PAVELKOVÁ, J. *Problematika lidí v nouzi*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2007, 122 s., ISBN 978-80-7290-338-2

PAVELKOVÁ J. Problematika žebráků a bezdomovců, *Speciální pedagogika*, Roč. 16, č. 3 (2006), ISSN 1211-2720

PLACHÝ, A. Bezdomovci mezi námi, *Český bratr*, Roč. 68, č. 11 (1992), ISSN 0009-0778

PROCHÁZKOVÁ, P. Krize a bezdomovci, *Týden*, Roč. 5, č. 39

PRŮDKOVÁ, T. - NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, 1. vyd. Praha: Triton, 2008, 93 s., ISBN 978-80-7387-100-0

Sborník ze semináře na téma bezdomovství v Evropě, Olomouc 4. 3. 1998, Praha: Naděje, 1997, 56 s., ISBN 80-902292-3-9

СОКОЛОВА, А. В столице ищут новые подходы к решению проблем беспризорности, *Воспитание школьников*, č. 8 (2004)

STĚPANOVÁ, L. - VYCHODILOVÁ, Z. *Zeměpisné a politické realie současného Ruska=Географические и политические реалии современной России*, 3. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, Filozofická fakulta, 2005, 104 s., ISBN 80-244-1164-4

ŠVANKMAJER, M. - VEBER, V. - SLÁDEK, Z. - MOULIS, V. - DVOŘÁK, L. *Dějiny Ruska*, 4., rozš. vyd. Praha: Lidové nakladatelství, 2004, 574 s., ISBN 80-7106-658-3

VACÍNOVÁ, T. Problematika bezdomovectví, *Vybrané psychologické aspekty terénní sociální práce*, Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006, ISBN 80-7044-769-9

VITOUŠOVÁ, P. Na okraji společnosti, S '95, Roč. 6, č. 51 (1995), ISSN 0027-8009

VYSLOUŽILOVÁ, E. – MACHALOVÁ, M. – VYCHODILOVÁ, Z. *Безпризорные дети России, Cvičebnice překlada pro rusisty III*, 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, Filozofická fakulta, 2006, 337 s., ISBN 80-244-1533-X

ZUKAL, J. Nezaměstnanost – noční můra EU, *Ekonom*, Roč. 40, č. 14 (1996), ISSN 1210-0714

Elektronické zdroje

АРЕФЬЕВ, А. *Истинных масштабов российской беспризорности не знает никто* [online]. [cit. 2011-2-23] Dostupné z <<http://demoscope.ru/weekly/2003/0113/tema09.php>>

АРЕФЬЕВ, А. *Что гонит детей на улицу* [online]. [cit. 2011-2-19] Dostupné z <<http://demoscope.ru/weekly/2003/0113/tema09.php>>

Бездомные дети [online]. [cit. 2011-2-23] Dostupné z <<http://www.straybaby.ru/statistic.php>>

Детская беспризорность [online]. [cit. 2011-2-19] Dostupné z <<http://ru.wikipedia.org/wiki>>

KINDLEROVÁ, A. *Leninovo prokletí: Současná potratová situace v Rusku* [online]. [cit. 2010-12-20] Dostupné z http://www.tedeum.cz/1_2006/leninovoprokleti_12006.htm

МОЛОТИЛОВА, Л. К. *Беспризорные дети, Девичник* [online]. [cit. 2011-2-23] Dostupné z <<http://www.devichnick.ru/0510slepak.htm>>

VOKOUN, T. *Bezdomovci* [online]. [cit. 2010-03-05] Dostupné z <<http://www.bezdomovci.estranky.cz>>

Anotace

Jméno a příjmení:	Eva Janáková
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	doc. PhDr. Jitka Skopalová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2011

Název práce:	K problematice bezdomovectví (se zaměřením na děti Ruska)
Název v angličtině:	About the phenomenon of homelessness (with the main focus on the Russian bezpryzorny children)
Název v ruštině:	К проблематике бомжов (с направлением на ребята России)
Anotace práce:	Práce se zabývá bezdomovectvím, jeho definicemi, charakterem, historií u nás i světě. Dále jsem se pokusila objasnit příčiny, také bezprizorné děti a ruskou společnost obecně.
Klíčová slova:	Bezdomovci, formy a charakter bezdomovectví, subjektivní a objektivní příčiny, historie bezdomovství, svět, bezprizorné děti, Rusko.

Anotace v angličtině:	The main focus of this thesis will be on the phenomenon of homelessness, its definition as well as its nature and features, its world wide as well as domestic history. I will try to clarify the causes of homelessness and also devote some space to the so called bezprizornye children (children of the street in Russia). Also the Russian society will be discussed in general terms.
Klíčová slova v angličtině:	Homeless people, types and nature of the phenomenon of homelessness, subjective as well as objective causes, the history of homelessness, world, bezprizornye children (children of the street), Russia.
Anotace v ruštině:	Работа занимается божми, их дефиницией, характером, историей у нас и в мире, далее причинами, также беспризорными детьми и русским обществом вообще.
Klíčová slova v ruštině:	Божми, формы и характер божмов, субъективные и объективные причины, история божмов, мир, беспризорные дети, Россия.
Přílohy vázané v práci:	0
Rozsah práce:	50 s.
Jazyk práce:	čeština